

YRKE

FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING / 64. ÅRGANG

HISTORISKE
GITARER

FAGFORNYELSEN

LÆRLINGER
I WIDERØE

#4
2020

Lærling i grønt

innhold

Tema | Lærling i Forsvaret

- 6 Landets største lærebedrift
- 10 Værnes
- 12 Setermoen
- 16 Bardufoss
- 20 Ørland
- 24 Terningmoen

Tema | Fagfornyelsen

- 28 Fornyelsen midt oppe i nedstengning
- 32 Utløst behov for videreutdanning

Faste spalter

- 4 Nytt fra Yrke
- 34 Fotoreportasje om gitarer
- 38 Lærling i sikkerhetsfaget
- 46 Yassine Arakia er yrkesprofilen
- 56 Petit om ærlig arbeid
- 58 Forbundscommentaren
- 59 Bøker om yrke
- 61 Mat og vin

LÆRLINGEN

Nyhetsreportasje

- 40 Lærlinger i flybransjen
- 44 Fylkene frykter flere permitteringer
- 51 Fikk kulturminnestipend
- 52 Tar fagbrev på skolen
- 54 Helsesykepleier tar grep

Fagartikkel

- 48 Matsvinn på timeplanen

leder

Satte alle kluter til

De måtte bokstavelig talt sette alle kluter til, skolelederne som midt oppi fremveksten av den alvorligste pandemien vi har opplevd i vår levetid, samtidig med innføringen av en stor reform for videregående opplæring. I dette Yrke ser vi på hvordan tre skoler har opplevd innføringen av fagfornyelsen, samtidig med vasking av pulter, spriting av hender og smittevern.

Vi besøker også landets største lærebedrift, Forsvaret, som ikke har gått ned i antall lærlinger i koronatiden, snarere tvert imot. Forsvaret tar mål av seg til å bli en enda større arbeidsplass for norske lærlinger, og tilbyr et bredt antall fag.

Men dessverre er det slik at det fremdeles er en del lærlinger som blir permitterte. Og flere fylker melder at de frykter mørkere tall når bølge to nå skyller enda hardere innover oss. Skoler går også inn og ut av gul og rød sone på trafikklyset, og rektor på Jønsberg videregående forteller i dette Yrke om hvor glad hun er for å kunne drive på gult igjen, etter en periode med en drift i en tid der trafikklyset lyste rødt, og flere av elevene måtte over på digital undervisning.

Vi vet ikke når lyset igjen kan blinke på grønt, men vi håper det ikke blir altfor lenge til at den etterlengtede vaksinen kommer, slik at vi kan ta hverdagen mer tilbake. Ingenting tyder på at det blir grønt i dette halvåret, men kanskje blir det mer normalt igjen, når det nærmer seg eksamen og sommeren, eller i løpet av skoleåret 2021–2022.

Men enn så lenge må vi nok leve med håndvask og avstand, også i den videregående skolen.

Wenche H. Schjønberg

YRKE

Ansvarlig redaktør:

Wenche Helene Schjønberg
Telefon: 24 14 23 49
Mobil: 91 19 13 15
ws@utdanningsnytt.no
www.utdanningsnytt.no/Yrke

Abonnement:

Hilde Aalborg
ha@utdanningsnytt.no
Telefon: 91 19 99 89

Abonnement kr 300,- per år.
Gratis for medlemmer av Utdanningsforbundet.

Annonser: Mona Jørgensrud

mj@hsmmedia.no, telefon: 91 17 34 73

Utgiver:

Utdanningsforbundet
Hausmanns gate 17
Boks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00

Yrke er medlem av Fagpressen og redigeres etter Redaktørplakatens og Vær Varsomplakatens regler for god presseskikk. Den som likevel føler seg urettmessig rammet, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager mot pressen.

Forsidefoto: Kari Kløvstad

Layout: Melkeveien Designkontor
www.melkeveien.no

Trykk: 07 Media

Opplag: 10 706 ifølge Fagpressens opplagskontroll. Godkjent pr. 2. halvår 2018 og 1. halvår 2019.

ISSN 1504-1905

Høring om nye læreplaner på yrkesfag er nå lukket

OSLO Høringen om nye læreplaner for fagene på vg2, vg3 og særløp på yrkesfag er nå lukket.

Høringsfristen gikk ut 15. november i år. Utdanningsdirektoratet arbeider nå sammen med de faglige rådene videre med utkastene til læreplanene.

Læreplanene skal fastsettes før sommeren 2021.

På Utdanningsdirektoratets nettside er det mulig å lese både læreplanutkastene og høringsuttalelsene som kom inn innen fristen.

De nye læreplanene skal innføres gradvis.

Læreplanene for vg1 er allerede innført fra høsten 2020.

Læreplanene for vg2 og særløp blir innført fra høsten 2021.

Læreplanene for vg3 innføres fra høsten 2022.

Vil ha egen undersøkelse om utstyr på yrkesfag i Viken

SANDVIKA Undersøkelsen som Utdanningsforbundet har gjort, hvor det går fram at nesten halvparten av yrkesfaglærerne mener de mangler nødvendig utstyr, har skapt reaksjoner i Viken.

Yrke presenterte undersøkelsen i forrige utgave. Hele 42 prosent av lærerne på yrkesfagene sier at deres elever ikke har tilgang på det utstyret de trenger for å oppnå kompetansemålene i læreplanen. Nå ber Per Kristian Solevåg og Eskil Dahl Roterud, som er henholdsvis vgo-representant (videregående opplæring) og lederrepresentant i Utdan-

ningsforbundet Viken, skoleeier om å komme på banen.

I et leserinnlegg i Budstikka skriver de to at Utdanningsforbundet i Viken gjerne bistår fylkeskommunen i arbeidet med å få nødvendig utstyr på plass.

«Har skolene i Viken utstyret de trenger for å gjøre deres elever klare for yrkeslivet? Utdanningsforbundet Viken mener en undersøkelse bør gjennomføres i fylket», skriver de to i innlegget.

De to tillitsvalgte viser til at fylkesråd for utdanning og kompetanse i Viken, Siv Henriette Jacobsen (Ap), har sagt at fylket vil samarbeide tettere med arbeidslivet for å sikre elever læreplass.

«Det er Utdanningsforbundet Viken svært fornøyd med, men da må elevene først ha fått grundig opplæring på skolene, noe som krever oppdatert og riktig utstyr», skriver de to.

De avslutter leserinnlegget på følgende måte:

«Utdanningsforbundet Viken kommer til å stå side om side med rektorene og lærerne i yrkesfag i denne saken. Både elever og ansatte fortjener tilstrekkelig og moderne utstyr for å få et best mulig arbeidsmiljø og yrkesfag-opplæring. Det er god investering for fremtidens skole i fylket vårt.»

Ny SSB-rapport: Trenger flere med yrkesfag

OSLO Norge vil ha for få med yrkesfaglig bakgrunn fra videregående i årene som kommer. Det viser SSBs siste rapport om sysselsetting og arbeidsstyrke.

Statistisk sentralbyrås rapport «Framskrivninger av arbeidsstyrke og etterspørselen etter arbeidskraft på nasjonalt nivå for ulike utdanningsgrupper fram mot 2040» viser at det er behov for flere fagfolk, særlig innen industri, bygg og anlegg og håndverk, helsefagarbeid

og sykepleie.

– Det er allerede nå en mangel på faglærte innenfor disse yrkesgruppene. Hvis ikke det blir satt i gang tiltak, vil med stor sannsynlighet denne mangelen forsterke seg fremover, sier seniorforsker Nils Martin Stølen, som har vært med på å skrive rapporten.

Undersøkelsen viser at det vil bli flere med bachelor- og masterutdanning i årene som kommer, men det er ikke sikkert at alle vil få en jobb som krever en slik utdanning.

SSB viser til at fag som krever høyere utdanning, er fag der relativt få vil gå av med pensjon i de kommende årene.

«Bare en liten del av de nye som kommer inn i arbeidsstyrken vil derfor erstatte de som går av med pensjon», heter det i rapporten.

Stølen viser til at Norges befolkning blir eldre, og at dette gir et stort behov for helsefagarbeidere.

– Helsefagarbeidere utgjør den største utdanningsgruppen i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene, hvor det også er et stort innslag av sykepleiere, sier han.

Resultatene i rapporten er i stor grad de samme som i forrige rapport. SSB viser til at en forskjell imidlertid er at lavere fruktbarhet og synkende innvandring etter hvert vil gi færre barn. Dette vil igjen føre til lavere etterspørsel etter barnehagelærere og lærere, viser SSB til.

– Vi må si det som det er, skriver jurist og journalist: «Yrkesfag er ingen lekeplass for skolelei ungdom»

OSLO «Så lenge jeg kan huske, har Norge hatt behov for flere fagarbeidere», skriver jurist og journalist Maryam Iqbal Tahir i en kommentar i Aftenposten.

Hun viser til SSBs rapport om sysselsetting og arbeidsstyrke frem mot år 2040.

«I likhet med rapporten som kom for to år siden, viser den at Norge vil ha for få personer med yrkesfaglig bakgrunn fra videregående i årene som kommer», skriver hun.

Tahir tenker tilbake på tiden da hun gikk på ungdomsskolen i 2000, og på at alle politikerne også da var enige om at landet trenger flere fagarbeidere:

«Fordommer blir ofte trukket fram som noe av årsaken til mangel på fagfolk i Norge. Noen mener fagutdanning er lavstatus og en siste vei ut. 73 prosent av dem under 30 år mener bygg- og anleggsgagutdanningen har lav status, viser en undersøkelse Norstat gjennomførte for entreprenørselskapet Backe-gruppen i 2014.»

Hun viser til frafall i yrkesopplæringen og til dels lav gjennomføringsgrad.

«En viktig årsak til at så mange faller fra, er også at skolehverdagen ikke gjenspeiler virkeligheten de er forespeilet. Du slipper ikke unna teoribøkene. Dette blir underkommunisert, antagelig for å få flere til å velge yrkesfag. Dermed er det ikke rart skuffelsen blir stor for noen yrkesfagelever», skriver hun.

Hun mener at vi i Norge nå må si det som det er:

«Yrkesfag er ingen lekeplass. Det er en seriøs utdanning som krever at du gjør hjemmelekser. Det er ikke for skolelei ungdom. De bør ha andre alternativer», skriver Tahir.

Vil heller være lærling enn å gå på skole

ELVERUM Mange på yrkesfag liker praktisk opplæring bedre enn skole. To som tenker slik, er Jakub Grzegors Tryba (10) og Franciszek Kurowski (18).

De to kom som elever fra Hamar katedralskole, da de begynte som lærlinger i Elverum kommune i Innlandet.

– Jeg valgte å bli lærling, fordi da jeg gikk på skolen, så følte jeg at jeg ikke gjorde noe som helst, sier Kurowski til kommunens nettside.

Han sier han synes det er bra at han som lærling faktisk kan gjøre ting.

– Jeg har lært mye her og gjort mye mer her enn jeg gjorde på skolen da jeg gikk på IKT, sier han.

Både han og Tryba er lærlinger på IKT drift i Elverum kommune.

Kommunen har 17 lærlinger fordelt på helsefag, barne- og ungdomsarbeiderfag, institusjonskikk og IKT.

IKT-veileder Knut Helberg mener en kommune er en fin læreplass, og at IKT drift og brukerstøtte kan by på mange varierte oppgaver for en lærling.

Egen kristen skole for yrkesfag

KJELLER Fra neste høst starter Oslo Kristne Senter egen videregående skole på Kjeller i Lillestrøm, melder nettstedet Norge IDAG.

Skolen skal både tilby yrkesfag og studiespesialisering.

– Behovet for en kristen skole i distriktet er stort, sier prosjektleder Anne-Kristin Iversen.

Hun betegner prosjektet som et trosprosjekt.

– Vi har gode forventninger og gleder oss, sier hun.

Oslo Kristne Senter startet kristen grunnskole i 1993. Etter 27 år har skolen rundt 250 elever. I fjor fikk kirken klar-signal fra Utdanningsdirektoratet til å starte egen videregående skole.

Iversen viser til at det mangler tilbud om kristen skole som tilbyr yrkesfag, i Oslo-området.

– Det er ingen videregående skoler med et kristent verdigrunnlag som har yrkesfag i våre nærområder. Da må elevene dra langt av gårde, trolig på internatskole. Det er mange kristne skoler på Sør- og Vestlandet, men i vårt distrikt er det et hull i markedet, sier hun.

Skolen vil i første omgang tilby informasjonsteknologi og medieproduksjon og studiespesialisering. De ser for seg å utvide med helse- og oppvekstfag etter hvert.

Flere fullfører når de kommer inn på førstevalget

OSLO Dersom elevene kommer inn på førstevalget sitt, har de større sjanser for å fullføre videregående skole, ifølge en ny SSB-analyse.

Forskningen viser at 65 prosent av dem som får oppfylt førstevalget, fullfører på normert tid.

Samme fullføringsgrad synker til 50 prosent dersom søkerne ikke kommer inn på førstevalget når de søker videregående utdanning, men annetvalget.

I tilfellene der elevene kommer inn på tredjevalget eller lavere, synker fullføringen på normert tid helt ned til 43 prosent.

Samtidig øker også sannsynligheten for at de slutter underveis, dersom de ikke kommer inn på det de aller helst ønsker seg.

Analysen viser også at det på yrkesfag har mye å si for fullføringen at elevene får læreplass i en bedrift. Tilbud om læreplass er faktisk viktigere for å fullføre på normert tid enn det å komme inn på utdanningsprogrammet som var førsteønsket.

Lærlingen Mathias Theodorsen jobber til daglig med helikopter.

635

**Denne høsten er det
lærlinger i Forsvaret.**

Ingen bedrifter i landet tar imot flere.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Forsvaret er landets største lærebedrift

FAKTA OM LÆRLINGER I FORSVARET

- Forsvaret er landets største lærebedrift med 635 lærlinger. Tallet er fra september 2020.
- Forsvaret er godkjent i 30 fag, og har for tiden lærlinger i nesten alle.
- Det er lærlinger over hele landet og spredd over de fleste militære avdelinger, som operative avdelinger, skoler og staber og i nesten alle Forsvarets leirer.
- Forsvaret er godkjent i alle landets fylker som opplæringskontor.
- Lærlingene i Forsvaret kombinerer førstegangstjenesten med ett år av læretida, og de starter med 6–8 uker rekruttskole. Hele løpet fullføres på to år, og da går lærlingene opp til ordinær fagprøve.
- Det er ti lærlingkoordinatorer fordelt over hele landet. Dette for å være tett på lærlingene og avdelingene som har lærlinger.

Denne høsten er det 635 lærlinger i Forsvaret. Ingen bedrifter i landet tar imot flere.

Fagplanene og fagprøvene er de samme som for alle andre, men samtidig må lærlingene fullføre førstegangstjenesten som en del av læretida.

– De militære lærlingene fullfører rekruttskolen før de blir overført til sin avdeling, sier major Jan Inge Hansen. Han er sjef for Opplæringskontoret for Forsvaret og administrerer virksomheten fra Harstad. Mye av tiden går med til å være rundt i landet for å treffe lærlingene og de ti lærlingkoordinatorene.

Det er stor interesse for å bli lærling i Forsvaret. Men Forsvaret mangler likevel ungdom i fag som er viktige for dem.

Fag som dataelektronikk, logistikk og sikkerhetsfag er populære på landsbasis, mens det er for få som ser for seg en framtid som kokk eller på kontor. Dette gjelder både i Forsvaret og det sivile.

Mange synes det er en fordel å kunne kombinere førstegangstjenesten med å ta et fagbrev, og det er ingen ulempe at

det hele er unnagjort på to år.

– Dette er norsk ungdom som er motiverte, sier Jan Inge Hansen, stolt.

For å bli lærling må du bestå de fysiske kravene som stilles for å kunne gjennomføre førstegangstjenesten og oppfylle helsekravene.

HAR LAGT OM Tidligere hadde forsvarret egne fagskoler, og de unge tok hele utdanningen der. Nå har det skjedd en endring.

Det er en god sammenheng mellom lærlingordningen og den nye personell- og utdanningsordningen i Forsvaret. Nå skilles det mellom dem som blir offiserer, og dem som velger en annen vei og blir spesialister innen ulike yrkesfag, forklarer sjefen for opplæringskontoret. Han mener det er viktig å arbeide målrettet og skaffe seg god oversikt over Forsvarets kompetansebehov. Lærlingene som kommer fra Forsvaret, er også attraktive på det

Jan Inge Hansen er sjef for opplæringskontoret for Forsvaret.

sivile arbeidsmarkedet, og Jan Inge Hansen er opptatt av at det trengs folk med yrkesfag på mange områder.

Selv om Forsvaret kan tilby 30 fag, er det noen som mangler. De har verken helsefag eller ambulansarbeider, men dette kan komme.

FLERE OG FLERE Forsvaret er landets største lærebedrift, og vokser stadig. I 2016 hadde de 500 lærlinger, nå er det 630, og klarer de å fylle alle rekrutteringsplassene, er de oppe i 680.

– Fortsetter den samme utviklingen, har vi 800 lærlinger om to år, oppsummerer sjefen for opplæringskontoret.

De unge blir oppfordret til å svare ærlig på egenerklæringen på sesjon. Ikke ta i, og ikke trekke fra.

– Her ser vi forskjell på gutter og jenter. Guttene kan legge på litt, og jentene er mer beskjedne, men når de møter opp på sesjon, får vi et godt bilde av den enkelte.

Jan Inge Hansen er ikke alltid like begeistret for den generelle markeds-

føringen til Forsvaret. Den viser ofte filmsnutter og plakater av jagerpiloter og de tøffeste i Telemarksbataljonen.

– Vi må få fram at det er en stor bredde, og blir du for eksempel kontorlærling, så er dette noe av det mest anvendelige, både sivilt og i Forsvaret, sier opplæringssjefen.

VÆRNES GARNISON

Veien til å bli lærling i Forsvaret går gjennom sesjon

Sesjonsplanlegger Terje Bårsaune tar imot de unge som kommer på sesjon, og forteller hva de har i vente.

STJØRDAL For å bli lærling i det sivile må du henvende seg til en arbeidsgiver og spørre om plass. I Forsvaret må du gjennom sesjon, og du forplikter deg til å gjennomføre førstegangstjenesten samtidig.

Hvert år er nærmere 2500 unge innom Rekrutterings- og sesjonssenteret for Midt-Norge. Det er en del av Værnes garnison, og her avgjøres det også hvem fra denne regionen som skal bli lærlinger i Forsvaret. Er du for eksempel anleggsmaskinfører, er veien kort til ingeniørbataljonen, mens kokkene loses i retning Sjøforsvaret. På sesjon ser de etter den kompetansen Forsva-

ret har bruk for, og for mange unge er dette en gyllen mulighet. Men det hører med at du må bestå den firedelte testen under sesjonen, og du blir også vurdert faglig. Så det er denne dagen det gjelder.

Terje Bårsaune har ti års erfaring som sesjonsplanlegger, og denne dagen venter han sju unge. Det er blitt færre om gangen på grunn av koronapandemien.

– For ti år siden så vi at yrkesfagelivene var mer overvektige og dårligere trent enn dem på studiespesialisering. Nå er ikke skillet så stort, sier Bårsaune.

Lærlingene må gjennomføre rekruttskole og delta på skyting, vinterøvelse og annet som er obligatorisk, men de har mindre militærtjeneste enn ordinære soldater.

UTSILINGEN Alle gutter og jenter med norsk statsborgerskap og bostedsadresse i Norge må fylle ut en egenerklæring først, deretter plukker Forsvaret ut hvem av disse som kalles inn til sesjon. I andre runde er det fysisk oppmøte. Av cirka 22 000 som var inne til sesjon i Norge det siste året, ble rundt 9.500 utkalt til tjeneste, så det skjer en stor avskalling.

På sesjonsdagen starter Terje Bårsaune med en kort gjennomgang av hvordan Forsvaret er bygget opp, og det kan jo være greit å vite at for eksempel alle som kommer til Luftforsvaret, er på bakken. Sesjonsplanleggeren understreker at det er verneplikt her i landet. Du kan derfor ikke velge om du skal ut i førstegangstjeneste eller ikke.

Sesjonsdagen er delt inn i fire og består av teoretisk prøve, fysisk test, helsesjekk og en samtale med hver enkelt, og alle oppfordres til å være så ærlige som mulig.

Er du utplassert i Forsvaret, må du også ha med treningstøy. Nora Kløften får prøve seg på den fysiske testen, mens Thea Fikse instruerer.

Nora Kløften (i midten) har yrkesfaglig fordypning (YFF) på sesjonssenteret. Hun blir tatt godt vare på av førsteårslærling Christine Enger (til venstre) og andreårslærling Thea Fikse.

Nora (17) er nysgjerrig på Forsvaret

I skranken til sesjonssenteret sitter tre jenter på rekke og rad. To av dem er lærlinger i grønt, mens den tredje, i midten, tester antrekket.

Nora Kløften (17) går vg2 salg, service og samferdsel på Ole Vig videregående skole i Stjørdal, og nå har hun yrkesfaglig fordypning (YFF) i to uker.

– Jeg synes Forsvaret er interessant. Mye skjer på en så stor arbeidsplass, og det er gode muligheter for å bli lærling der, sier 17-åringen. Hun hørte om muligheten for utplassering via en i klassen sin.

Thea Fiksen (19) fra Verdal er den med lengst erfaring. Hun er andreårs kontorlærling og syntes tiden i Forsvaret var litt skummel i begynnelsen.

– Det var mye som var nytt, og jeg måtte gå vakt med våpen. I løpet av tiden her har jeg lært mye om meg selv, og jeg har tatt mer ansvar etter hvert. Vi har mulighet til å ta påbygg til studiekompetanse i løpet av læretiden, men det er uansett lurt å ha fagbrevet i bunnen, sier Thea Fiksen, før hun

tar med seg Nora så hun skal få prøve tredemølla. Da får hun en forsmak på hva som er i vente på den fysiske testen.

Christine Enger (17) kommer fra Trondheim og er førsteårslærling i kontorfaget. Hun har tidligere vært på utplassering på sesjonssenteret og har lyst til å fortsette i Forsvaret når læretiden er over. Ved å gjennomføre førstegangstjenesten, ta fagbrevet og skaffe seg studiekompetanse samtidig, sparer hun to år i forhold til om hun skulle tatt utdanningen i det sivile.

– Under førstegangstjenesten må dere prestere på lik linje med guttene. Hvordan oppleves dette?

– Det krever mye viljestyrke. Vi skal gå 30 kilometer med 30 kilo på ryggen, og du kjenner vekten på skuldrene. I tillegg får du lite søvn og lite mat, og vi vil ikke være dårligere enn guttene. Da må du skjerpe deg mentalt, for sutring er smittsomt, fastslår Thea og Christine, som også har kjent på den gode mestringsfølelsen i etterkant.

SETERMOEN I TROMS

Jo flere kokker, dess mer mat

Kokkelærlingene Henrik Owe og Julie Lundberg er to av dem som daglig lager mat til mellom 1100 og 1200 personer på Setermoen. Fiskesuppe med focacciabrød er noe av det som står på menyen.

SETERMOEN Synes du at det kan være stressende å lage mat til familien?

I messa på Setermoen kommer det daglig mellom 1100 og 1200 personer og benker seg ved matbordene, så her gjelder det å tenke stort.

– Er du punktlig, pliktoppfyllende og interessert i kokkefaget, så er mye gjort. Det er også greit å ha ambisjoner, sier Anne Line Vassbakk Løyning, som er kjøkkensjef på Setermoen, som er Norges største leir for Hæren. Der har

hun nå ansvaret for sju lærlinger, fordelt på kokk og institusjonskokk. Hun er bekymret for rekrutteringen, og er klar på at Forsvaret burde hatt flere lærlinger i disse fagene.

Det er ikke bare hverdagsretter som

står på menyen. Lærlingene får være med og lage mat til både bataljonsfest, julebord og andre finere tilstelninger. Men på grunn av koronapandemien er det nå langt mellom stolene der soldater og befal spiser.

- Visste ikke hva jeg sa ja til

Henrik Owe (19)

lærling i kokkefaget
fra Bærum

Det ble en hektisk time da Henrik Owe fikk beskjed om han nå måtte svare raskt på om han ville bli kokkelærling i Forsvaret.

Han hadde ikke hørt noe om en slik mulighet på skolen, og foreldrene slet også med å gi gode råd på kort varsel.

– Jeg hadde vært på sesjon, bestått testene og vært inne til samtale. Derfor visste jeg at jeg skulle ut i første-gangstjeneste. Spørsmålet nå var om jeg ville ta læretiden min der eller i det sivile? Avgjørelsen min ble at det var like greit å slå to fluer i en smekk, men den ettermiddagen visste jeg ikke hva jeg svarte ja til, sier Henrik Owe, som har gått på Rosenvilde videregående skole i Bærum.

Da Yrke er på besøk, har han akkurat laget en lekker sjokoladecake som fordeles på asjetter før stykkene får et lett melisdryss.

Da 19-åringen hadde bestemt seg, ville han gjerne til Nord-Norge, og han var glad han ikke havnet en time hjemmefra.

– Jeg hadde hørt om Setermoen på radioen og sett bilder av fine fjell. Men jeg måtte se på Google Maps for å finne ut hvor det var, og jeg hadde aldri sett en ordentlig militærleir annet enn på film, da jeg gikk av flyet i august i fjor.

Kokkelærlingen tar med seg erfaringene fra rekruttskolen og ikke minst det smått beryktede beretløpet.

– Mange var skikkelig i kjelleren. Vi snufset, sov og gikk, gjerne samtidig. Når soldatene her på Setermoen kommer til middag, skitne, svette og leie, har vi alle vært der, og jeg synes ikke like synd på dem, sier han.

Hjemme i Bærum spiller Henrik Owe bandy, men den sporten er det få som har hørt om her nord.

– *Har du framtidsplanene klare?*

– Det blir noe med mat. Jeg skal først ut herfra med fagbrev, og så har jeg tenkt å ta påbygg, så får vi se, sier 19-åringen, som har kost seg mye med å lage desserter. Nå venter andre oppgaver i læreplanen.

Henrik Owe koser seg med å lage desserter, og her får sjokoladekakene et lett melisdryss. Kjøkkensjef Anne Line Vassbakk Løyning (bak) og lærling Julie Lundberg følger med og lager god stemning.

Må tenke stort

Julie Lundberg (19)

lærling i kokkefaget
fra Narvik

Julie Lundberg og Henrik Owe jobber side om side som andre-årslæringer.

Hvorfor det ble restaurant- og matfag på videregående? Julie tenker seg om.

– Fordi jeg er glad i mat, og så likte jeg så godt å bake boller med bestemor da jeg var liten.

Nå er planene klare. Narvik-jenta skal bli institusjonskokk, og da gjelder det å kunne tenke stort, også i matveien. Setermoen er Norges største hærleir, så mye større blir det ikke.

– Jeg har mange tanke om hva jeg har lyst til å gjøre som institusjonskokk etter at jeg har tatt fagbrevet, men jeg får se an de tilbudene jeg får, sier Julie Lundberg, før hun legger til:

– Det hadde vært gøy å prøve seg på båt, ute på de store havene.

SETERMOEN I TROMS

Kajsas lange vei mot fagbrevet

Veien har vært lang, men til høsten skal Kajsa Helen Sundelin opp til fagprøven i tunge kjøretøy. Det er mange å ta av på Setermoen, og hun blir småjente ved siden av dem.

Fra gruvearbeider via geværmann til å bli lærling i tunge kjøretøy

Kajsa Helen Sundelin (25)
lærling i bilfaget tunge kjøretøy
fra Vardø

Kajsa Helen Sundelin står i Setermoen tekniske verksted og har service på en pansret Scania 113. Det sandfargede monsteret av en lastebil har ikke en dråpe kjøleveske igjen, og lærlingen blir liten der hun jobber med å skaffe seg oversikt over doningen.

Det var aldri gitt at Kajsa skulle bli bilmekaniker, og i ungdomsskoletiden fikk hun høre som mange andre: Gikk

hun ikke studiespesialisering og fikk seg utdanning, ble hun ingen ting her i verden, så ungjenta fullførte.

Men en liten spire var sådd. På ungdomsskolen hadde Kajsa arbeidsuke i Garnisonen i Sør-Varanger, og hun fikk være med grensejegerne ut på vakt.

– Det var så artig, kommer det spontant.

BLE GRUVEARBEIDER Det spøkte for akademikeren, selv om hun fullførte studiespesialisering. I alle feriene jobbet ungjenta på lageret på Sydvaranger Gruve i Kirkenes.

– Jeg hadde ansvar for verktøyet, lærte meg språket og

kunne finne butterflyventiler og knivventiler uten problem. Det var en spennende arbeidsplass, og jeg hadde lyst til å lære mer om driften, forteller Kajsa.

Resultatet etter videregående ble at hun fikk full stilling som vedlikeholdsmekaniker. Ungjenta var ivrig og pålitelig, og dette veide tungt.

– Jeg satte meg inn i kompressorer og leste servicebøker hjemme.

På sesjon takket hun nei til Forsvaret, og hun siktet seg inn på å ta fagbrev som mekaniker i gruva. Det krevde fem års praksis, fordi hun ikke hadde yrkesfag fra videregående i bunnen. Folk rundt var positive, de hjalp til med dokumentasjon og så at jenta de hadde tatt inn, ville lære.

Så gikk Sydvaranger Gruve konkurs i 2015, og nær 400 personer mistet jobben.

– Dette var bittert. Jeg fikk jobb i sikkerhetskontrollen på flyplassen, men så ikke for meg at jeg skulle bli stående der.

BLE GEVÆRMANN Kajsa Helen Sundelin måtte videre. Hun husket arbeidsuka hos grensejegerne, og søkte Forsvaret. Der havnet hun i panserbataljonen som geværmann. Dette er infanteristene som blir satt til å løse oppgaver ute i felten.

– Du har kanskje sett en panservogn der luka åpnes og soldatene stormer ut. Det sies at du i krig har en beregnet levetid på 14 sekunder hvis du ikke gjør alt riktig. Kajsa smiler avvæpnende. Hun bestemte seg for å verve seg til Forsvaret etter førstegangstjenesten og fullførte grenaderopptaket.

– Men da jeg søkte jobb som grenader, fikk jeg ikke jobben, og ble veldig skuffet.

Det Kajsa ikke visste, var at det var lagt et annet løp for henne. Under opptaket hadde hun fått spørsmålet om hva som var framtidsplanen hennes, og svaret var at hun gjerne ville fullføre fagbrevet. Kajsa fikk beskjed om å kontakte Oppføringskontoret i Forsvaret. Der var de skeptiske og lurte på om dette var noe hun virkelig ville. Svaret var ja, det ble søkt fylkeskommunen om lærlingkontrakt, og så skjedde alt raskt.

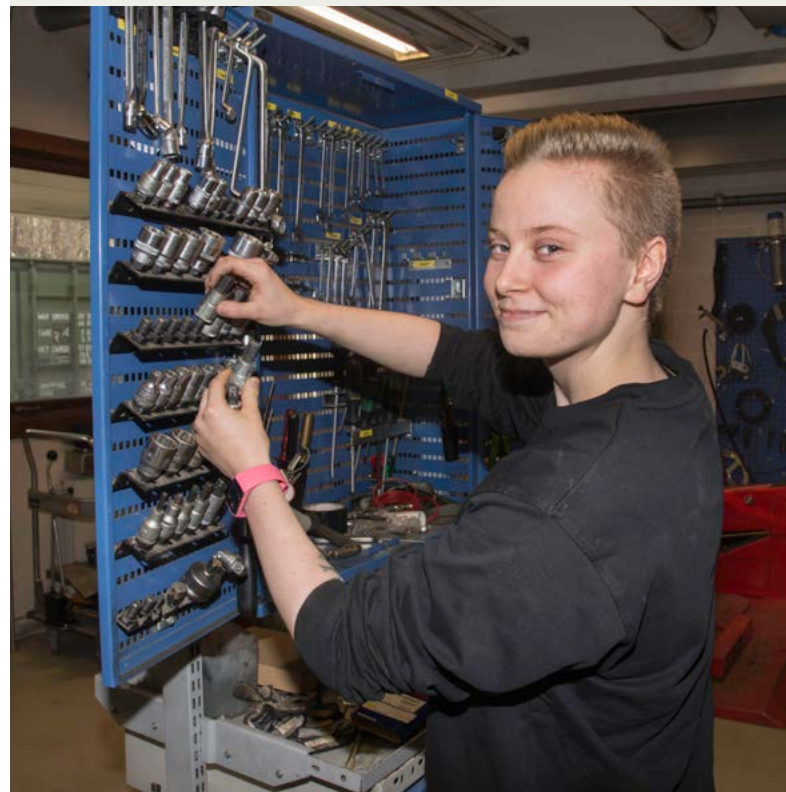
– Jeg fikk en kontrakt på tre og et halvt år og måtte bestå teoretisk eksamen, sier hun.

Nå er det meste unnagjort, og neste høst skal Vardø-jenta opp til fagprøven for å bli mekaniker for tunge kjøretøy.

– Det er mye å huske, og etter at du er ferdigutdannet, må du selv stå for det du gjør, sier Kajsa, som har førerkort for lastebil og selv kan kjøre doningene.

Henvendelsen er alt kommet. Noen vil gjerne ha mekanikeren til Porsanger, men hun liker seg også godt der hun er. 25-åringen tok jegerprøven da hun gikk på ungdomsskolen, og har skutt både rype og elg.

– Men jeg liker aller best å jakte på storkveita og kunne tenke meg å kjøpe en fiskebåt. Nå får det holde at fiskestanga alltid ligger bak i bilen, klar til bruk, sier Kajsa Helen Sundelin.

Anna Marie Godtlibsen er førsteårslærling og i gang med å gjøre seg kjent på Setermoen tekniske verksted.

Har alltid vært interessert i å skru

Anna Marie Godtlibsen (19)
lærling i bilfag tunge kjøretøy
fra Rossfjord på Senja

Anna Marie Godtlibsen er førsteårslærling og akkurat ferdig med rekruttskolen. Nå er hun i gang med å gjøre seg kjent på det tekniske verkstedet på Setermoen. På videregående gikk hun teknikk og produksjon og fortsatte videre til kjøretøy på vg2.

– Jeg har alltid vært interessert i å skru, og liker store, tunge kjøretøy. Da jeg skulle ut i førstegangstjenesten, var det like godt å gjøre alt i en smekk og ta fagbrev samtidig, sier 19-åringen. Hun er klar over at det er mye å lære, men synes det blir spennende. På fritiden koser hun seg med å dra på tur med egen motorsykel.

– Har du lagt planer for hva du skal gjøre etter å ha tatt fagbrevet?

– Jeg kan fortsette i faget eller søke Brannskolen. Det kunne jeg ha tenkt meg, sier Anna Marie Godtlibsen.

Merete begynte som lærling i flyfag og har gått gradene

Yrkesvalg kan være styrt av så mangt. Merete Fosslund fra Bardu ble påvirket av en to år eldre nabogutt som likte å skru, og en onkel som kjente noen på flyfag.

Fosslund. Hun har bygget på med fagskole, teknisk fagskole og befalsskole og er i dag kompetanseplanlegger og lærlingkoordinator ved maritim helikopterving på Bardufoss flystasjon.

MÅ VÆRE NØYE Lærlingene rekrutteres inn gjennom sesjon og fagsesjon, og det er mulig å ha bakgrunn både fra elektrofag og teknikk og industriell produksjon (TIP). Forsvaret har behov for både flyteknikere og flyavionikere, som tar seg av den elektriske delen.

- Du må være nøye, strukturert og

◀ Merete Fosslund startet som lærling på Bardufoss flystasjon i 1991. Siden har flymekanikeren klatret i gradene, og nå tar hun seg av nye lærlinger.

ha orden. Her forholder du deg til et system, og flysikkerhet er helt avgjørende, sier Merete Fosslund.

Lærlingkoordinatoren mener det lønner seg å tenke lokal rekruttering, og flystasjonen har et godt samarbeid med flyfag på Bardufoss videregående skole. Elever derfra har også utplasseringsperioder i hangaren.

Skal du rekruttere, har det også vist seg å være viktig å holde kontakt med rådgivere fra hele regionen, for å gi dem et innblikk i hva flyfag er, og hvordan det er mulig å bli lærling i Forsvaret.

To fluer i en smekk

Mathias Theodorsen (20)

andre års lærling som flymekaniker fra Senja

I hangar 6 på Bardufoss flystasjon er Mathias Theodorsen i gang med å bytte oljefilter i girboksen på et helikopter.

– Jeg har alltid visst at jeg ville jobbe med noe mekanisk, derfor begynte jeg på elektrofag på videregående. Noen fortalte at flyfag var mer utfordrende, så jeg søkte meg dit på vg2, og stortrivdes, forteller 20-åringen. Han har ingen i familien som har gått den militære yrkesveien, men så fordelene.

– Ved å slå sammen førstegangstjenesten og læretiden kunne jeg spare inn et år. Da jeg gikk på videregående, var jeg utplassert på «F16» i Bodø, men da tilbudet om læreplass

kom herfra, takket jeg ja. Jeg synes også det er greit å ha førstegangstjenesten på CV-en, for det vitner om at du har gode holdninger, sier Mathias Theodorsen. Han har lyst til å fortsette videre i Forsvaret, men først er det steg for steg fram mot fagbrevet.

Det har vært litt av og på med praktisk jobbing dette året på grunn av koronasituasjonen.

Rutinene må sitte enten du skal ha daglig service eller en grundig gjennomgang av et helikopter. Du skal kunne gjøre det samme ute på sjøen i vinterkulde og kuling.

Fritiden i helgene brukes ofte til småviltjakt.

For 30 år siden var Merete Fosslund lærling i flyfaget. Nå tar hun imot Mathias Theodorsen og andre som utdanner seg på Bardufoss. Her er det helikopter som gjelder.

BARDUFOSS LEIR

– Viktig å rekruttere til de kritiske fagene

BARDUFOSS Kontor, sikkerhet og institusjonskokk. Dette er noen av fagene der Forsvaret nord i Norge jobber hardt for å skaffe nok lærlinger. Erica Eide (19) fra Bergen grep muligheten på Bardufoss, og er strålende fornøyd med valget.

Lærlingkoordinatorene Torstein Kaarigstad (til venstre) og Odd Arne Johannessen er på besøk på Sætermoen. Kontorlærling Erica Eide er med dem ut og møter andre som også tar utdanning i Forsvaret.

Erica Eide (19)
andre års lærling i kontor- og administrasjonsfaget fra Bergen

– Velkommen til Istindportalen, sier Erica Eide. Det er i dette moderne

bygget hun holder hus. Det er et samarbeidsprosjekt mellom Forsvaret og Målselv kommune, og kontorlærlingen viser rundt. Istindportalen inneholder alt fra kino, bibliotek, kantine og klatrevegg til servicetorget for Forsvarets velferdstjenester. Lærlingen i grønn

uniform peker og forteller mens vi er på vei opp til Opplæringskontoret for Forsvaret. Her har de ansvar for det store området fra Evenes til Kirkenes, og det er tett mellom den militære virksomheten.

– Nå er du kommet til Hærens høy-

borg. Det er her på Bardufoss hærstaben holder til, og ikke langt unna har vi Setermoen, som er landets største leir. Der kan de ha 3000 soldater inne samtidig, sier Torstein Kaarigstad. Han er lærlingkoordinator sammen med makker Odd Arne Johannessen, og de har dette året med seg Erica Eide som kontorlærling ved opplæringskontoret. Hun er én av 105 lærlinger i denne regionen som Forsvaret har ansvaret for, og 25 av dem holder til i Bardufoss leir. I tillegg er det ledige læreplasser som ikke er fylt. De mangler unge som vil bli institusjonskokk, og det er heller ikke nok innen kontorlaget.

– Det er viktig å vite, lærlingene i det militære er ikke noe B-lag. De blir vurdert både én og to ganger og har et hektisk år, sier Torstein Kaarigstad.

KJENNER IKKE TILBUDET Selv om Forsvaret legger til rette for å ta imot lærlinger i 30 fag, er det ikke bare å knipse i fingrene og tro det ordner seg.

– Vi sliter med rekrutteringen, og fag som kontor, institusjonskokk, sikkerhet og matros er av de kritiske her hos oss. Det er heller ikke kø til flyfag. Skolene legger ned fag og klasser, og det blir færre å ta av. Fordelen Forsvaret har, er at vi er så heldige at vi kan hente lærlinger fra hele landet, sier Torstein Kaarigstad. Men koordinatorene merker også at det er mange som ikke kjenner til tilbudet.

HYLGRÅT For Erica Eide startet det med at hun likte praktiske fag og fikk en brosjyre i posten da hun gikk på ungdomsskolen. Den var fra Metis privatskole og viste bilder av en dame i ulike yrker.

– Der kunne jeg se meg selv som vokter, resepsjonist eller bak kontorpulten, sier lærlingen.

Det ble enkelt å velge service og samferdsel, og videre salg, service og sikkerhet på videregående. Den ivrige tenåringsdatteren hadde ekstrasjober på IKEA,

H&M, McDonalds og Jysk for å kunne betale skolepengene på den private skolen, som la grunnlaget for veien videre.

– Selv om jeg var ei ekte byjente, valgte jeg en helt annen vei enn alle vennene mine. Etter et inspirerende foredrag på skolen søkte jeg om å få bli kontorlærling i Forsvaret. Som bergensere flest elsker jeg å prate, og så for meg at jeg også kunne reise rundt til skoleklasser. Søknadsfristen var 15. februar, og jeg ventet og ventet på svar helt til i april. Da kom beskjed om at jeg var tatt inn, og jeg hylgråt av glede i telefonen, sier Erica Eide, som stortrives med alle de ulike oppgavene. Men hun kan også bli så ivrig at hun må staggas for ikke å slite seg ut.

JAKTER LOKAL UNGDOM Det er fullt mulig å søke læreplass over hele landet, men de to opplæringskoordinatorene er spesielt interessert i å få tak i ungdom fra nærområdene til plassene i Troms og Finnmark.

– Da er det stor sjanse for at de blir her, og vi kan ansette dem etter at de har tatt fagbrevet, mener duoen, men de vil gjerne ha søkere fra resten av landet også.

– Lærlingene fra Oslo vil ikke ut, men de som søker seg hit, er ofte interessert i naturen. Mange ser det også som en stor fordel å kunne avtjene verneplikt og samtidig være lærling. Da sparer de tid.

ISRÅK OG BERETLØP Mye har skjedd siden Erica Eide hadde skolebesøk fra Forsvaret da hun gikk på videregående i Bergen. Nå har hun fullført første-gangstjenesten og er godt i gang med det andre året som lærling. Til våren venter fagprøven.

– Jeg har fått være med på mye som ikke er vanlig i Bergen, som å kjøre snøskuter, være med på hundekjøring og hoppe frivillig ut i et hull i isen. Erica viser fram en videospinn der hun hopper i ei råk, med full opppakning

og et smil om munnen. Beretløpet er heller ikke dagligdags.

– Vi gikk i 12 timer med lite mat, stor sekk og tungt våpen. I starten skulle vi tasse i sand. Der klarte jeg å vrikke foten, så den hovnet opp, men jeg fullførte, forteller lærlingen. Tydelig stolt.

Nå har hun flyttet ut fra kasernen med seks på rommet til eget rom med bad inne i leiren.

– Som lærling har jeg fått mye mer ansvar enn jeg trodde. Dette motiverer, og jeg kjenner meg viktig, sier 19-åringen.

Hun har blant annet hatt ansvar for et seminar for 50 deltagere i Tromsø. Dit kom det deltagere innen flyfag fra hele landet, og lærlingen skulle ordne alt det tekniske og praktiske, fra mini-anbud, påmelding og foredragsholdere til evaluering.

ET GODT FORBILDE Erica Eide har fem lillesøstre, og hun vil gjerne være et godt forbilde for dem. Det er derfor stas når hun er hjemme i Bergen og kan komme og hente dem i barnehagen eller på skolen, med den grønne uniformen på.

En oppgave hun liker godt som lærling, er å være på skolebesøk. Der deler hun erfaringene sine med elevene og er et bindeledd mellom det militære og sivile.

– *Har du lagt planer videre, etter fagbrevet?*

– Jeg har vurdert å gå y-veien og søke meg til bachelor i serviceledelse og markedsføring ved Høgskolen Innlandet. Derfra kan jeg gå videre og ta master i økonomi og markedsføringsledelse. Da er jeg ferdig utdannet som 25-åring, og har vist at du kan komme langt med yrkesfag i bunnen, sier Erica Eide.

Slagordet hennes er «Følg drømmen, ikke strømmen», og med på kjøpet får hun gratis bolig, gratis mat, gratis grønne klær, åtte gratis hjemreiser i året og 50 prosent av fagarbeiderlønn.

ØRLAND FLYSTASJON

Vant kokkekamp, og da ble det moro

ØRLAND Daniel Brækkan og Chitiphat Srisuk var på skolelaget som vant kokkekampen i Nord-Norge. Nå er de to lærlinger på Ørland flystasjon.

Chitiphat Srisuk (18)

lærling som institusjonskokk
fra Brønnøysund

Daniel Brækkan (20)

lærling som institusjonskokk
fra Brønnøysund

– Hjemmelaget sushi må være et bra sjekketriks. Daniel Brækkan og Chitiphat Srisuk ler og kutter grønnsaker i store mengder. Begge guttene har gått restaurant- og matfag på Brønnøysund videregående skole, og synes det er greit å kombinere førstegangstjenesten med å ta fagbrevet.

Daniel har flere kokker i familien. Selv var han ikke hundre prosent motivert da han startet på videregående.

– Men så ble vi tatt ut til å være med på kokkekamp for de videregående skolene i Nord-Norge. Det var 13 lag som konkurrerte. Jeg tok det ikke så alvorlig og improviserte litt, for jeg trodde ikke vi hadde noen sjanse til å hevde oss, sier Daniel. Han hadde ansvar for desserten og laget blant annet sjokoladefondant med bjørnebærcoulis.

Chitiphat laget hovedretten med ovnsbakt torsk, karamellisert blomkål, syltede reddiker og hollandaisesaus, men han var også sikker på at de skulle tape.

– Og så vant vi. Da ble det moro.

Guttene visste ikke mye om å ta fagbrev i Forsvaret, og de fant lite da de søkte på nettsider, men begge fikk tilbudet da de var på sesjon.

– Nå har vi vent oss til å lage store mengder med mat, så får vi se hva som skjer videre når vi har tatt fagprøven.

Daniel Brækkan og Chitiphat Srisuk har gått på restaurant- og matfag i Brønnøysund sammen, og nå har de funnet seg til rette som lærlinger på Ørland flystasjon.

Bjørn Tore Moholt trives godt ved kontorpulten i velferdsavdelingen på Ørland flystasjon. I bakgrunnen sitter Jan Inge Hansen, som er sjef for lærlingene i Forsvaret.

En variert arbeidsdag

Bjørn Tore Moholt (19)

lærling i kontor- og administrasjonsfaget fra Rissa

– Jeg var ivrig, og ville fort i arbeid for å tjene penger, sier Bjørn Tore Moholt. Det var derfor han valgte service og samferdsel på Fosen videregående skole. Den første tanken var å bli vekter, men moren frarådet ham og mente det var en ungdomsjobb, derfor skiftet han retning.

– I arbeidsuka var jeg utplassert på Ørland flystasjon, og da jeg skulle jobbe mot fagbrevet, tenkte jeg at det var bra å ha på CV-en at jeg hadde vært i Forsvaret, sier Bjørn Tore, som er lærling i avdelingen for velferd.

Arbeidsoppgavene er varierte. 19-åringen gjør innkjøp til velferdsavdelingen, har ansvaret for utplasseringselevene, som kommer fra hele landet, planlegger arrangement og dagsturer og mye annet.

– *Hva er gode egenskaper å ha?*

Du skal ikke være for rastløs, være serviceinnstilt og være god skriftlig.

Ble tipset av læreren

Johannes Havn (19)

lærling i mediegrafikerfaget fra Tysvær ved Haugesund

Johannes Havn står ved skjærebrettet og gjør klar bilder av soldatene på Ørland. Han er lærling i mediegrafikerfaget og kan fylle dagene med oppgaver han er interessert i.

– Læreren min har vært her tidligere, så jeg visste om muligheten da jeg var på sesjon. Det er alltid noe å gjøre. Jeg er glad i å fotografere, og så er det visittkort, diplomer og mye annet som skal ordnes, sier 19-åringen, som har gått medieproduksjon på Lundenes videregående skole.

Unggutten er også glad i å røre på seg, selv om han hevder at han ikke er noe konkurransemenneske.

Under rekruttskolen på Kjevik satte han ny aldersrekord på 3000 meter, og han liker å løpe.

Johannes Havn er lærling i mediegrafikerfaget og fikser bilder han har tatt.

ØRLAND FLYSTASJON

Ruben og Robin tar seg av de «fyldige damene»

– F35 er de kuleste flyene

ØRLAND Lærestedet til Robin Mogstad og Ruben Henriksen er omgitt av et høyt gjerde. De må legge fra seg mobilen, digital klokke og annet som kan være til fare for sikkerheten, før de går inn i vedlikeholdsbygget til F35.

Robin Mogstad (20)

lærling i avionikk
(læren om elektronikk og instrumenter i fly)
fra Oppdal

Jagerfly er det kuleste lærlingen Robin Mogstad vet. Nå jobber han med F16-fly og skal bli avioniker. Foto: Forsvaret/Jan Terje Hellembakken.

Det er høyt under taket, og gulvet er skinnende blankt. To F35 er inne til sjekk, og lærlingen Robin Mogstad holder til under buken på et av dem. Til å være en jager er flyet stort, med runde former. Det er også derfor det spøkefullt omtales som den fyldige damen.

På Ørland flystasjon ytterst ved Trondheimsfjorden er det stasjonert 21 slike fly, og de har hatt sitt første skarpe oppdrag på Island. Lærlingene er derfor en viktig del av den aktive, militære hverdagen.

– Da jeg var liten, ville jeg bli pilot, men på ungdomsskolen hadde vi besøk av en som snakket om flyfag. Jeg begynte derfor på elektrofag hjemme på Oppdal, sier Robin Mogstad.

Andre året flyttet han ut og gikk vg2 avionikk på Skedsmo videregående skole på Lillestrøm. Da var han så heldig å kunne bo på hybel hos søsteren sin, en liten togtur unna.

– Jeg hadde lyst til å inn i Forsvaret. Det er de som har de kuleste flyene, og jeg har stor sans for F35, som har den nyeste teknologien.

Under skoletiden var Robin utplassert på Gardermoen for å jobbe med Hercules-fly, og da han var på sesjon, ble det klart at han kunne få læreplass på Ørland flystasjon.

– Når du jobber med fly, har du stort ansvar, du må være strukturert, og det er mye å sjekke. Det er ikke rom for feil, for flyet skal jo komme ned i én del, sier Robin Mogstad. På fritiden har han begynt å klatre.

– Her på Ørland er det en klubb for nesten alt.

– *Er piloten helt borte?*

– Skal jeg fly, må det bli på hobbybasis.

Ruben Henriksen skruer på en F35, på veien mot å ta fagbrev som flysystemmekaniker. Foto: Forsvaret/Jan Terje Hellemsbakken.

Ruben Henriksen (20)

lærling som flysystemmekaniker
fra Harstad

– Jeg hadde aldri planlagt å bli flymekaniker, og visste ikke hva det var da jeg valgte elektrofag på Stangnes videregående skole i tiendeklasse, sier Ruben Henriksen. Elenergi var førstevalget da han søkte seg videre, men så ringte de fra Bardufoss vgs. og sa at han hadde fått plass på flyfag. Og slik ble det. Da var det enkelt å gå videre som grønn lærling i Forsvaret, og han havnet i det aller helligste på Ørland.

– Som lærling er det rom for å spørre, grave og skaffe meg systemforståelse, og jeg har alltid vært interessert i å lære hvordan ting fungerer, sier Ruben Henriksen, som kommer fra en håndverkerfamilie.

– Hadde følelsen av å være intetkjønn

Da Hild Salo kom inn i Forsvaret, satt hun på et åttemannsrom alene, med kofferten pakket, klar til å dra hjem. Det var ikke enkelt å være eneste jente.

Nå er kvinner i Forsvaret blitt en selvfølge. Slik var det ikke for 35 år siden. Hild Salo flyttet hjemmefra for å gå på teknisk fagskole i Narvik da hun var 16 år. Der fant hun seg greit til rette, men på befalsskolen ble det annerledes for jenta fra Vesterålen.

I dag er Hild Salo lærlingkoordinator for Forsvaret i Midt-Norge og stasjonert i Bodø. Men hun er ofte rundt for å se hvordan de unge har det, og som flymekaniker finner hun lett tonen på Ørland.

– Da jeg kom til Kjevik som eneste jente, ble jeg sett på som en raring nordfra. Jeg gikk rundt der med intetkjønnsfølelsen. Det var slitsomt, men bedret seg etter hvert, sier Hild Salo.

På denne tiden ble de få jentene som var i Forsvaret, lett puttet inn i en av kategoriene «lesbisk» eller «madrass».

– Det var noen som var redd det lille frøet som ikke var den første som dukker under, sier Hild, med et smil. Hun er ingen dame som rager så høyt i terrenget, sammenlignet med store mannfolk.

Nå ser hun på Forsvaret som en super, stor, statlig bedrift.

– Jeg har fått to barn i perioden jeg har vært ansatt, og det har gått veldig greit med permisjon og det hele.

– Hva kjennetegner etter din mening en god lærling?

– Du må vise interesse og være på. Det er helt greit om du ikke er så flink i begynnelsen.

Lærlingkoordinator Hild Salo besøker lærlingene Ruben Henriksen (til venstre) og Robin Mogstad på Ørland flystasjon.

Nils Kristian Valaas-Lundsvoll bestemte seg tidlig for å bli børsemaker, og på Elverum tekniske verksted får han lære om både Minimi og andre våpen.

TERNINGMOEN I ELVERUM

– Jeg visste tidlig at jeg ville bli børsemaker

Nils Kristian Valaas-Lundsvoll (18)
lærling i børsemakerfaget
fra Ålesund

Mange sliter med å bestemme seg for hva de skal bli, men Nils Kristian Valaas-Lundsvoll sikter seg inn mot målet da han gikk i niendeklasse.

– Jeg satt helt alene på hytta og søkte på Vigo. Børsemaker kom opp, og jeg bestemte meg med en gang. Da de andre slet i 10. klasse med hva de skulle velge, kunne jeg ta det helt med ro, sier 18-åringen, som nå er på plass som lærling i Elverum tekniske verksted, som er en del av Terningmoen. Han er ferdig med rekruttskolen og har fått sin egen pult ved siden av rutinerne fagarbeidere. Der er oppgaven å kontrollere og vedlikeholde håndvåpen og gassmasker.

Børsemaker er at lite, verneverdig tradisjonshåndverk, og Gauldal videregående skole på Støren er den eneste som har dette tilbudet. Etter fullført læretid må du bestå tre ukers svenneprøve for å få svennebrevet, og det finnes to lærlinger i Forsvaret.

Ungguten fra Ålesund liker å gå på jakt, og drømmen har vært å kunne overleve alene i fjellet, uten å ha med proviant. Men dette må vente.

– Pappa er ingeniør, med bakgrunn fra yrkesfag, og har dyttet meg litt den veien. Jeg liker også finmekanikk og å finne ut av ulike løsninger, sier Nils Kristian. Han gikk første året på TIP på Borgund videregående skole i Ålesund, før han fortsatte utdanningen på Støren.

– Da hadde jeg tidligere vært på to dagers hospitering og tenkte at dette skal jeg.

Året bød på noen utfordringer.

Ungguten spiller håndball, og måtte pendle to timer med buss hver vei til Trondheim for å trene med laget. Nå håper han å komme i gang i Elverum, men koronasituasjonen har satt en stopper for dette.

Nils Kristian har rukket å bli litt kjent med børsemakerne han har rundt, og har funnet ut at det er mange som er interessert i jakt og friluftsliv. Over en av arbeidsplassene henger det også et stort elggevir.

Mange av plassene står tomme. Det er sikrere å sende børsemakere rundt til militærforlegningene for å gjøre reparasjoner og vedlikehold, enn å sende store mengder våpen den andre veien.

– Dette er nok et av de mest kompliserte fagene, sier lærlingen og studerer en Minimi, et maskingevær, som blir mye brukt i Forsvaret.

Lyst til å gå gradene i Forsvaret

David Anker (18)

lærling i lette kjøretøy
fra Asker

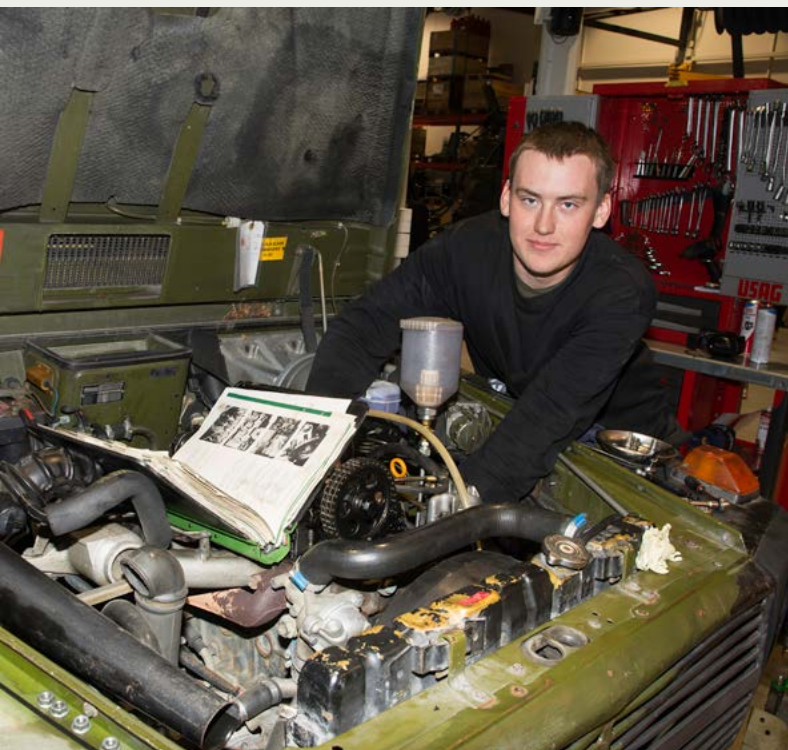
Det sto mellom naturbruk og teknikk og industriell produksjon (TIP) da David Anker skulle søke videregående. Han hadde vært speider i ti år og hadde en kompis på gård, men fant ut at han også likte å skru biler.

– Jeg hadde trodd det var vanskeligere.

Nå står han bøyd over en gammel Mercedes militærbil og forsøker å time dieselpumpa. Den er ikke helt medgjørlig.

Mulighetene visste han om fordi han hadde en lærer på videregående som også hadde vært lærling i Forsvaret.

– Jeg har lyst til å gå gradene i Forsvaret og søkte også befalsskolen, men kom ikke inn. Nå har jeg mulighet til fortsette på Hærens lagførerskole og bli spesialist, sier David Anker. Men først er det fagbrevet for lette kjøretøy som gjelder, og han er nå på et av de største hjulkjøretøy- og våpenverkstedene på Østlandet.

David Anker forsøker å time en dieselpumpe.

Noen har bestilt dekk, og logistikk-lærling Kristian Bøen finner dem på lageret.

Har oversikt over delene

Kristian Bøen (17)

lærling i logistikkfaget
fra Jessheim

Det er hylle på hylle fra gulv til tak, der innholdet er merket med små nummer. Dette er hysj-hysj og må ikke fotograferes. Men det er ingen hemmelighet at dette er et forsyningslager som leverer hundrevis av deler til Forsvarets våpen og kjøretøy. Det er her Kristian Bøen har startet som lærling i logistikkfaget, og han begynner å få trening i å plukke ut bestillingene etter nummer.

– Jeg var litt usikker på hva jeg skulle bli da jeg gikk i tiendeklasse, men hadde ikke lyst på noe som bare var skolebasert. Derfor ble det TIP og senere transport og logistikk på Jessheim videregående skole, sier 17-åringen, som akkurat har lært seg å kjøre truck.

Det var faren som kom med rådet om at han kunne være lærling og ta førstegangstjenesten samtidig, på to år.

TERNINGMOEN I ELVERUM

Lærlingkoordinator Henning Aasens råd:

– Hvis du er i tvil, så velg yrkesfag

ELVERUM Henning Aasen ser stoltheten hos lærlingene som tar fagbrev i Forsvaret, og han er opptatt av at Norge trenger flere dyktige fagarbeidere i framtiden.

Det er mange unge som fortsatt får høre at «er du i tvil om hva du skal bli, så velg studiespesialisering». Henning Aasen er av en annen oppfatning. Han er lærlingkoordinator i Forsvaret for fylkene Innlandet og Møre og Romsdal, og har ansvaret for 48 lærlinger. Til daglig holder han til i Elverum, der det blant annet er mulig å utdanne seg til børsemaker. Dette er et verneverdig fag, som avsluttes med svenneprøve over tre uker.

Hans klare utdanningsråd til unge som er i tvil, lyder: – Velg yrkesfag, så kan du bygge på i ettertid, hvis du har behov for det.

Koordinatoren ser at trenden har snudd. Han tror en av grunnene er at det har skjedd en endring i politiske holdninger. Samtidig er det blitt mer blest om fagene, og de unge inspireres av konkurranser som yrkes-NM og yrkes-VM.

– Vi ser også at lærlingene blir fornøyde. De kommer inn i et godt arbeidsmiljø med rutiner og oppfølging og i tillegg tjener de penger. Dette resulterer både i trygghet og stolthet, sier Henning Aasen.

I Innlandet er det et stort marked for fagarbeidere som kan produsere,

Lærlingkoordinator Henning Aasen i aktivt arbeid på verkstedet.

og Aasen tror det kan bli vanskeligere å importere den arbeidskraften som mangler i framtiden.

MÅ HA FAGINTERESSE – Hva kjenner du en god lærling?

– Faginteresse! Det er ikke så viktig hva han eller hun kan, men hva vedkommende har tenkt å lære. Har du gode holdninger, kan du bygge fagkompetanse, bli god på noe og se resultater.

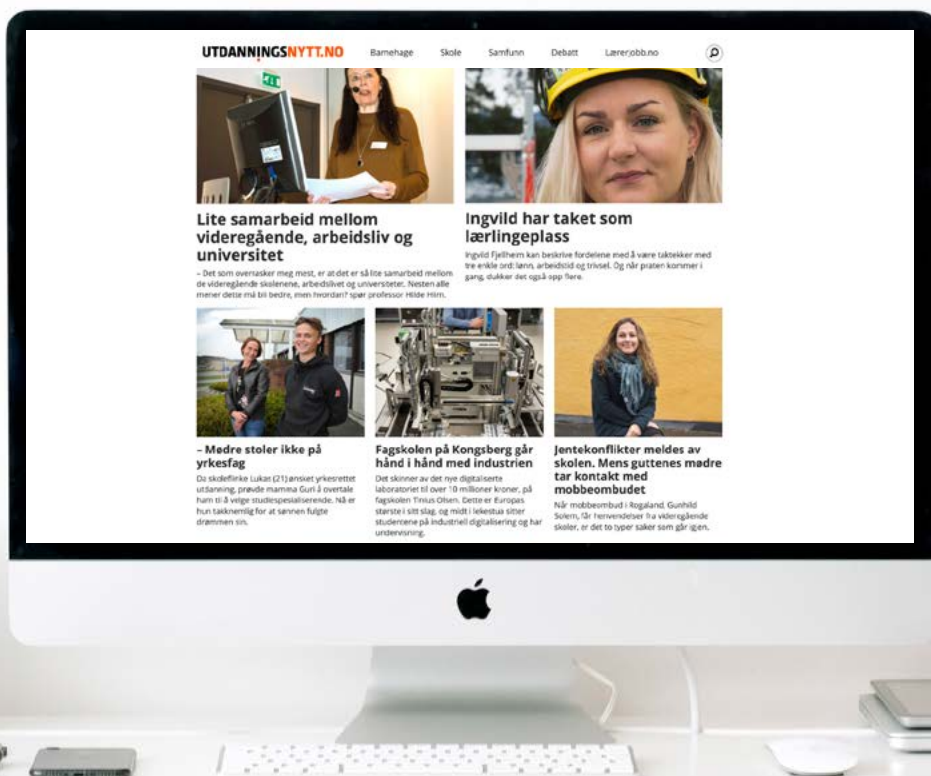
Den militære delen har også innvirkning på lærlingene.

– De må være med på noe som bringer dem ut av komfortsonen. Dette skaper mestringstro, som de vokser på, sier lærlingkoordinator Henning Aasen.

Skal du være lærling i Forsvaret, er det en fordel å være i god form. Da går alt lettere, og i læretiden er det en del av tjenesten å trene minimum to timer i uka. Det er også fysiske tester på sesjon og underveis i tjenesten.

Synes du det er lenge å vente på neste utgave av Yrke?

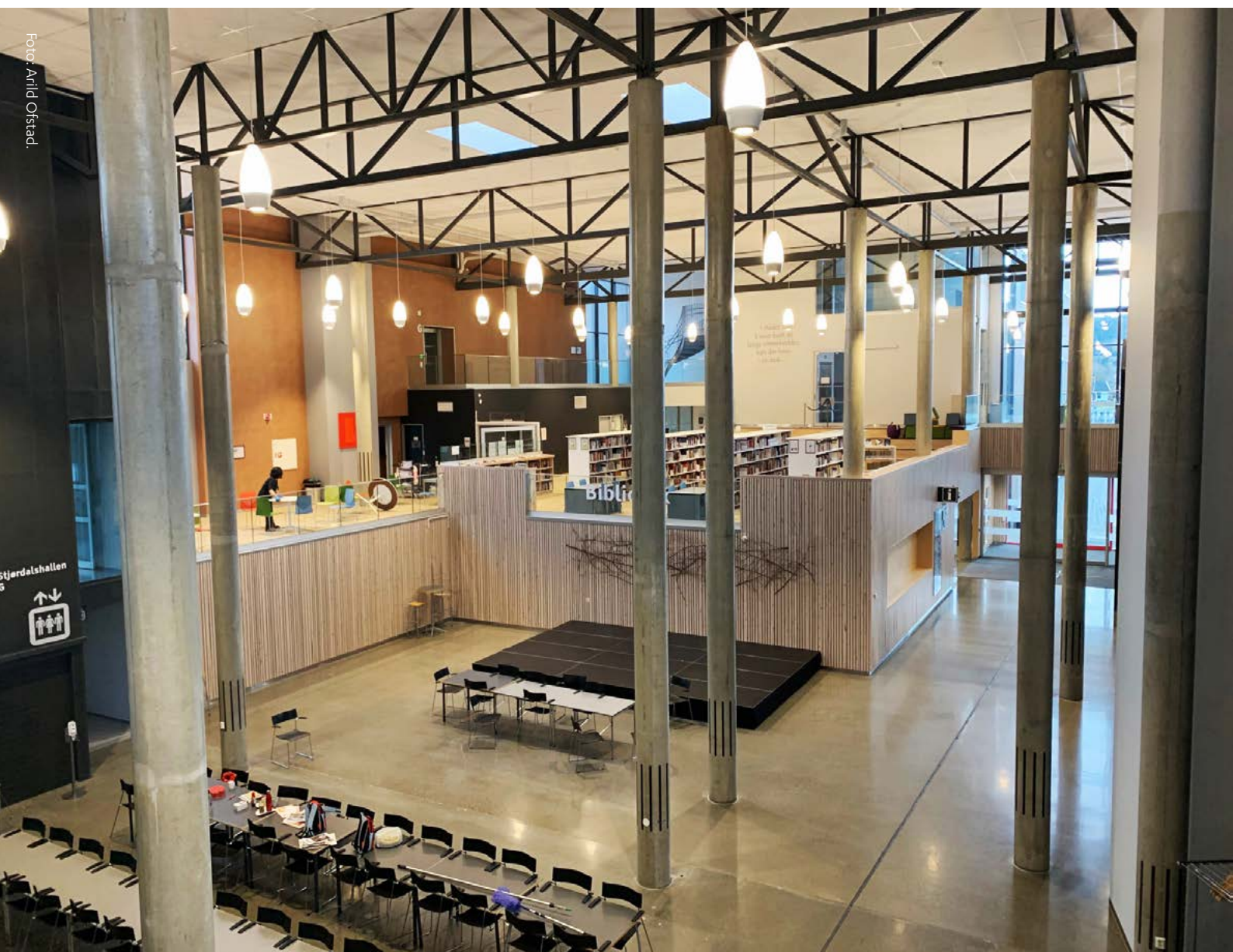
Hold deg oppdatert på
utdanningsnytt.no/yrke

UTDANNINGSNYTT.NO

Mens Norge stengte, jobbet

Foto: Arild Ofstad.

STJØRDAL Midt oppi nasjonal nedstengning, sto videregående skole oppi en av de største omveltningene på mange år. Samtidig som de organiserte digital undervisning, skulle de planlegge fagfornyelsen.

TEKST OG BILDER WENCHE SCHJØNBERG

de med å fornye fagene

Yrke har tatt pulsen på hvordan Ole Vig videregående skole i Stjørdal løste arbeidet med å innføre nye læreplaner og ny struktur på opplæringen, samtidig med omfattende arbeid med på smittevern.

Ledelsen på Ole Vig, en av de virkelig store skolene i Trøndelag, oppsummerer med at mye har fungert. Da Norge stengte ned 13. mars, var de allerede godt i gang med arbeidet, sier rektor Arild Ofstad og assisterende rektor Berit Selbæk.

Før nedstengingen hadde skolen gjennomført flere utvidede møteøkter i tillegg til personalseminar med fagfornyelsen som tema. Det mener de var en nøkkel til at Fagfornyelsen har fått en god start ved skolen.

Det mener de var en nøkkel til at gjennomføringen foregikk forholdsvis smidig.

Det hjalp også at skolen fikk en litt stillere periode da eksamen ble avlyst på vårparten, beskriver ledergruppa på Ole Vig.

– VI HADDE EN PLAN Vi treffer rektor, assisterende rektor og tre av avdelingslederne på Teams, og alle beskriver en bratt læringskurve for hvordan hele skolemiljøet måtte tilegne seg digital kompetanse på rekordkort tid. Parallelt med dette fortsatte skolemiljøet å jobbe med innføringen av nye læreplaner og nye fag og ny måte å drive undervisning på.

– Vi hadde en plan for hvordan vi ønsket å legge opp arbeidet med fagfornyelsen. Vi startet med å jobbe målrettet med dette på nyåret i 2020. Da var partssamarbeidet med organisasjonene viktig, i tillegg til at områdeansvarlige

og fagteamansvarlige ble involvert i planarbeidet, beskriver Selbæk.

Hun sier at skolen startet med overordnet del, og delte det pedagogiske personalet i grupper på tvers av fag og programområder.

– Vi hadde faste grupper som møttes i to utvidede møteøkter før det stengte ned, og vi rakk også å gjennomføre personalseminar der personalet jobbet i de samme gruppene. Vi hadde gode runder på overordnet del og arbeidet helt uavhengig av fag- og programområder, beskriver hun.

– Deretter jobbet vi med fagplanene i de ulike fagteamene, fortsetter rektor Ofstad, og beskriver at det ble gjennomført møter med områdeansvarlige og fagteamansvarlige der de deltok aktivt i planleggingen av arbeidet videre for sine fag.

LAGT PÅ IS Og så rammet koronakrisen alle, også norsk skolesektor.

– Da vi stengte ned, la vi alt om fagfornyelsen på is. Da vi så at det ville vare en stund, måtte vi ta tak i tråden på nytt, beskriver skoleledelsen.

– De nye læreplanene i programfag både på studieforberedende og yrkesfag kom veldig sent, men vi fikk brukt en del tid på dem rett før sommerferien. Avlysingen av eksamen for elevene ga oss litt ekstra tid til å kunne jobbe med innhold og planer for neste år, sier rektor og assisterende rektor.

Nå måtte skolen bokstavelig sette alle kluter til.

De fem ler godt av at det samtidig med jobbing med vasking av pulter og smittevern, også ble tid til å sette ut i live en reform som har vært planlagt av skolemyndigheter i flere år.

For Ole Vigs vedkommende har fagfornyelsen blant annet fått stor innvirkning på programområdet design og håndverk, som nå er blitt til frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign.

Arild Ofstad, rektor på Ole Vig videregående, sier at skolen har jobbet med fagfornyelsen i hele år.

FRISØRFAG UTEN FRISØRER – Jeg vil si at for elevene våre har fagfornyelsen betydd store endringer i hva vi lærer dem, sier Rune Hanger, avdelingsleder for bygg- og anleggsfag, frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign, elektro- og datateknologi og teknologi og industrifag.

– På hvilken måte?

– Vi har jo fått inn flere fag allerede i vg1, sier Hanger, som viser til at elevene på vg1 faktisk skal igjennom frisør og blomster som er helt nytt.

– Der er vår kompetanse litt vaklende, men dyktige lærere holder på å kurse seg opp, vi har ingen frisører eller blomsterdekoratører blant lærerne, men vi har kjøpt inn utstyr både i frisørfaget og blomsterfaget. Vi trenger nok året til å finne vår måte å drive dette på, men vi henter krefter utenfra, og veien blir litt til mens vi går, beskriver han, noe resten av lederteamet nikker og sier seg enige i.

Hanger sier det på skolen er elever som vil bli frisører. Skolen tilbyr ikke frisør på vg2, men må likevel tilby frisør- og blomsterfaget på vg1, slik fagfornyelsen legger opp til.

Også for teknologi og industrifag er det endringer.

– Jeg vil si at teknologi og programmering har kommet mye sterkere inn allerede på det første året, sier avdelingslederen.

– Er elevene som startet i høst, en slags forsøkskaniner, som det første kullet som begynte etter fagfornyelsen?

TIDLIG Å HA EN FASIT – For elevene er jo alt nytt uansett. Men det er klart at fagfornyelsen har virket inn på hele skolen - vi må jo finne veien litt mens vi går. Vi gjør oss hele tiden nyttige erfaringer, men vi driver i tråd med læreplanene, sier de fem.

– Det går på dybdelæring og tverrfaglighet – vi har jobbet med en felles forståelse av den overordnede delen av læreplanen gjennom arbeid i tverrfaglige grupper. I tillegg er det endringer i fellesfagstrukturen, for eksempel at yrkesfagelevne ikke skal ha noe norsk første året, men på vg2, sier Ofstad.

– Jeg tenker at en av de tøffeste endringene for elevene, er at all engelsken kjøres på vg1. Vi er spente på eksamenstrekket i engelsk på yrkesfag det første året, sier Ragnhild Moe som er avdelingsleder for anleggsteknikk, transport og logistikk og yrkessjåfør på skolested Sutterøy.

Avdelingsleder for alternativ opplæring, helse- og oppvekstfag, restaurant- og matfag, service og samferdsel: Ole Morten Hammer.

Også for elevene som skal gå videre på transport og logistikk, er det endringer i forbindelse med fagfornyelsen. Før gikk veien dit gjennom service og samferdsel, nå går den dit gjennom teknologi og industrifag.

NÅ UT I KORONATIDEN – Veien inn til vg2 transport og logistikk går nå via vg1 teknologi og industrifag. Vi bruker mye tid på å informere, og det er ikke like lett å nå ut til ungdomsskoleelevene nå på grunn av smittevernhensyn, sier de fem.

Mens de før har brukt tid på å presentere seg for ungdomsskoleelevene og åpne opp for avgangselevne som skal bestemme seg for hva de skal søke, er dette ikke mulig i år på grunn av pandemien. Det gir utfordringer.

– Det er spesielt viktig for oss både å få med elevene og lærerne i ungdomsskolen, vi må vise dem de nye muligheter vi har. Vi opplever hvert år at vi får folk fra ungdomsskolen som sier at de ikke visste at dette tilbudet fantes, derfor er jobben ut mot ung-

Ole Vig videregående utdanner blant annet yrkessjåfører.

domsskolene kjempeviktig. Å delta på messer, kunne tilby åpen skole, og å få informasjon ut er mye tyngre for oss nå, sier Ole Morten Hammer som er avdelingsleder for alternativ opplæring, helse- og oppvekstfag, restaurant- og matfag og service og samferdsel. Han er blant annet opptatt av at skolen planlegger å starte tilbud for baker og konditor på vg2, noe bransjen sier det er etterspørsel etter.

– Her håper vi å rekruttere elever som går vgi hos oss, og fra skoler i området, sier han.

LÆREPLANER FOR NESTE ÅR Skolen er aktiv i arbeidet med høringsuttalelser til nye læreplaner for vg2, som innføres neste skoleår.

Ragnhild Moe sier at lærerne har vært aktive i arbeidet med høringsinnspill til læreplanene for vg2, blant annet læreplanene for anleggsteknikk. Oppi dette arbeidet, er det også behov for at lærere tar etterutdanning for å henge med i utviklingen.

– Vi opplever at skoleeier er med på å støtte oppunder småkurs og skoleutdanning. Vi har fått støtte til krankurs, blant annet. Fins det søkbare midler, så gjør vi alt vi kan for å få til at vi lærerne får kurs, sier hun.

Ole Vig-skolen er også opptatt av å hente inn folk fra bransjen når det trengs.

– Flere programområder har vært aktive med å bruke fagfolk fra bransjen som kan supplere den kompetansen vi har i lærerpersonalet samtidig som det også er mulig å hente inn fagfolk som representerer andre sluttkompetanser enn vi har lærere i selv. Vi kan søke midler hos skoleeier til slike undervisningsformål. Vi må bruke de ressursene som fins, sier assisterende rektor.

– *Er det mulig å hente inn folk utenfra i den smittesituasjonen vi nå er i?*

– Så lenge vi er på gult smittevern-

Fra kjøkkenet på Ole Vig videregående, en av de største skolene i Trøndelag. Her er faglærer Kyrre Dybdal i farta.

nivå, er det fullt mulig å hente inn en ressursperson til en klasse, sier Selbæk.

NÆRINGSLIVET SLITER En annen utfordring i dagens situasjon, er at det er vanskeligere å skaffe læreplasser og praksisplasser i et næringsliv som sliter.

– Det er flere av våre elever som skulle vært ute i praksis, som kommer tilbake nå, det er ganske dramatisk, ikke alle får lærekontrakter. Det er en utvikling som vi må passe på, sier Rune Hanger som frykter dramatiske konsekvenser dersom koronasituasjonen fortsetter lenge.

Samtidig sier avdelingslederne at de har et svært godt samarbeid med lokalt næringsliv.

– Vi har god erfaring med samarbeider med andre skoler og med næringsliv og offentlig sektor om lærlingplasser i lærlingring, sier Ole Morten Hammer.

– Det var bedrifter som åpnet dørene for oss etter nedstengningen i mars, og som var pådrivere for å få inn elever. Bedriftene skal ha honnør for at de var så på og hjalp oss, sier Ragnhild Moe.

Rektor Arild Ofstad sier at skolen hadde flere elever ute i bedrifter mens mye var stengt – og at det var en vinn-vinn for alle parter. Bedriftene trengte arbeidsfolk siden ansatte var hjemme med egne barn, og da var mange av våre elever glade for å kunne stille opp for bedriftene, sier han.

Da det var på det verste, planla imidlertid skolen å utvide med en påbyggingsklasse, fordi de var bekymret for at flere måtte velge skole fremfor læreplass.

– Hadde vi måttet holde stengt helt fram til sommeren, så tror jeg historien ville blitt annerledes. Vi kom i gang igjen akkurat tidsnok til at de aller fleste elevene fikk seg læreplass, mener rektor Ofstad.

Ole Vig videregående skole måtte ikke utvide med en påbyggingsklasse da skolen startet igjen etter sommeren 2020.

– Det ble ikke nødvendig, sier Stjørdalsrektoren.

Fagfornyelsen har utløst behov for videreutdanning

VADSØ/HALDEN «De nye kompetansemålene er relevante og i tiden.» Slik beskrives fagfornyelsen av en av skolene Yrke har kontaktet.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG BILDE WERNER JUVIK

En liten rundspørring viser at fagfornyelsen er godt mottatt på videregående skoler både langt nord og langt øst.

– En av lærerne våre uttrykker det slik, sier Christina Zahl, assisterende rektor ved Vadsø videregående skole:

«Ut fra mitt syn synes jeg vi gir et bedre tilbud til elevene. Dette fordi vi som lærere og elever har en bedre mulighet å forstå de ulike kompetansemålene ved å bruke verktøyene i læreplanen.»

Zahl sier at læreplanvisning er til hjelp når kompetansemålene skal settes ut i praktisk arbeid.

– Videre opplever vi de nye kompetansemålene som relevante og i tiden.

Rektor ved Halden videregående, Marit Kristin Støten, sier at fagfornyelsen er veldig positivt mottatt i organisasjonen.

TVERRFAGLIGHET – Oppmerksomheten har blitt dreid i retning av mer tverrfaglighet, sier hun og peker på at dette spesielt viser seg når skolen skal se programfag og yrkesfaglig fordypning (YFF) i sammenheng, men at bedre tverrfaglighet også gjelder programfag og fellesfag.

– Utdanningsprogrammene er opptatt av yrkesretting og relevans, samt økt bruk av praksis i opplæringen, sier hun og viser til at Halden er opptatt av større grad av lærersamarbeid rundt klassene, blant annet ved å bruke Teams for lærere og elever.

– Skolen har dessuten valgt vurdering og utvikling av profesjonsfellesskapene som utviklingsområder. Når det gjelder vurdering, dreier vi fra summative vurderinger til større grad av og mer bevissthet rundt læringsfremmende vurderinger og vurdering av anvendt kunnskap i en større sammenheng i yrkesfagene, sier Støten.

– Men er noe reelt forandret, eller er fagfornyelsen «bare» kosmetikk, som at teknikk og industriell produksjon har byttet navn til teknologi- og industrifag (TIF)?

Rektor ved Halden videregående, Marit Kristin Støten, er positiv til fagfornyelsen.

– Vi finner reelt nytt innhold i kompetansemål for eksempel i TIF. Dette har gjort at vi har måttet kartlegge kompetansen i personalet enda mer nøyaktig, og vi har også satt i gang videreutdanning og knyttet til oss fagfolk med kompetansen vi manglet. For en liten skole som vår er dette et løft, sier assisterende rektor i Vadsø.

I Halden viser rektor til reelle forandringer som blant annet har ført til at skolen har måttet gjøre nye innkjøp.

– Robotisering har kommet inn på EL og TP og er også kjøpt inn til utdanningsprogrammene. Programmering er et annet område som har fått større oppmerksomhet, sier hun.

Både rektoren i Vadsø og i Halden viser til at innføringen av fagfornyelsen har vært krevende i disse spesielle tider.

– Overgangen har vært krevende pga. covid-19, som forsinket planleggingen av fagfornyelsen, men vi jobbet godt i forkant av dette med overordnet del, skolens verdisyn, det

helhetlige læreplanverket, så vi kjenner oss godt rustet, sier Støten.

HANDLER OM TID – Omstillingsarbeid er alltid krevende, og det handler jo igjen om tid slik det ofte gjør i skolen. Den daglige opplæringa, som i seg selv er krevende, skal gå sin gang mens man samtidig setter seg inn i de nye kravene læreplanen stiller. I tillegg krever flere av læreplanene nytt utstyr for vår skole. I nedskjæringstider er dette en ganske krevende øvelse, sier Zahl.

I Vadsø tilbyr skolen de samme utdanningsprogrammene som tidligere, og har ikke fått flere. Så overgangen handler for dem først og fremst om at nye læreplaner krever fornying og supplering på utstyrssida.

– Det er ikke enkelt å få til samtidig som vi skal spare, sier den assisterende rektoren.

I Halden har fagfornyelsen ført til utvidelser også når det kommer til utdanningsprogram.

– *Hvor store ressurser har dere brukt på overgangen til flere utdanningsprogram?*

– Vi har utvidet med utdanningsprogrammet informasjonsteknologi og medieproduksjon. Der har vi gjort noen større innkjøp. For nye TI har vi midler via TIP-løftet. Vi har også brukt av egne midler til å kjøpe utstyr på de ulike utdanningsprogrammene som er i tråd med nye kompetansemål og framtidens skole. Vi skal inn i nytt skolebygg høsten 2022 og har tenkt mye rundt framtidens skole, organisering av opplæringen, oppdatering av utstyr m.m. i den forbindelse, sier Støten.

VIL MERKES Hun mener elevene vil merke overgangen.

– Elevene vil gradvis oppleve mer utforskende metoder, mer læringsfremmende vurdering og tydeligere relevans, helhet og sammenheng i opplæringen. For en del elever er det uvant, og noen ønsker seg mer «forelesninger» og karakterer på prøvene, «sånn som det alltid har vært», sier hun.

Marit Kristin Støten sier at hun som rektor og yrkespedagog, sammen med skolens ledelse, har tydelige forventninger til innføringen av fagfornyelsen i skolen, samt at det utviklingsarbeidet vi holder på med, skal komme elevene til gode.

Vi spør også assisterende rektor i Vadsø om framtiden:

– *Hvordan forbereder dere innfasingen av fagfornyelsen i neste skoleår og skoleåret etter?*

– Vi fortsetter felles skolebasert kompetanseutvikling og bruker tid i fellestiden på å diskutere og oppnå felles tolkninger av det nye som kommer. Vi kartlegger også nå hvilken kompetanseheving i form av videreutdanning vi har behov for.

Bli yrkesfaglærer

Ønsker du å utdanne neste generasjons fagarbeidere? Som yrkesfaglærer får du dele erfaringen din og bygge videre på kompetansen du har. Kvalifiser deg til yrkesfaglærer ved NTNU!

Du kan velge mellom følgende studieretninger:

- bygg- og anleggsteknikk
- elektrofag
- helse- og oppvekstfag
- teknikk og industriell produksjon

Les mer på:

www.ntnu.no/studier/byrk

SETT SPOR

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Leonardo Michelin-Salomon spiller klassisk musikk av komponisten Fernando Sor, på en gitar han selv har laget. Dette er en kopi av en norsk gitar fra tidlig på 1800-tallet.

Leonardo lager historiske gitarer

HAMAR Han er utdannet gitarmaker fra kunst- og håndverksskolen i Montevideo, hovedstaden i Uruguay i Sør-Amerika. Leonardo Michelin-Salomon (45) lager kunstverk.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

– Jeg var glad i musikk, glad i historie og glad i kunst. Og jeg likte matematikk, geometri og den type ting. Samtidig likte jeg å arbeide med hendene.

– Gitarbygging ga meg alt samtidig, både det kreative, det tekniske og det å jobbe med hendene.

Leonardo studerte både kunst og historie i sin ungdom. For å lage best mulig gitarer begynte han også å studere klassisk gitarspilling.

– Jeg spilte elgitar, men jeg ville forstå hva musikerne ville ha ut av en klassisk gitar. Plutselig spilte jeg musikkstykker som jeg ikke hadde drømt om at jeg kunne greie å spille, sier han.

Moderne klassiske gitarer med nylonstrenger. Det er den type gitarer han for det meste har lagd opp gjennom årene, både i Uruguay og etter at han kom til Norge og startet sitt verksted tidlig på 2000-tallet. Dette er gitarer

med mye klang. Han arbeider bortimot fire uker med én gitar. En håndlagd gitar med hans logo «LMS» koster 45 000 kroner.

Gitarene selger han direkte til musikere, profesjonelle og amatører.

HISTORISK Det er historisk gjenklang over gitarene han lager nå for tiden. Han gjenskaper gitarer som ble laget i Europa i tidsepoken fra 1790–1840-åre-

Leonardo Michelin-Salomon har laget denne gitaren, som er en kopi etter en gitar laget av Cennaro Fabricatore, Napoli, år 1830. (Foto: Privat)

LMS. Dette er logoen til gitarmaker Leonardo Michelin-Salomon, her på en elektrisk bass som han har laget med seks strenger.

En elektrisk gitar som Leonardo har lagd. Med elektriske gitarer bruker han mer av sin kreativitet, spesielt med tanke på formen til instrumentet.

Her ser vi innsiden på lokket til det som skal bli en gitar.

Denne klassiske gitaren er typisk for gitarene som Leonardo Michelin-Salomon har lagd som gitarmaker.

– Det blir mye høvling når man lager gitarer, sier Leonardo Michelin-Salomon.

Her er en seks strengs elektrisk bass som Leonardo Michelin-Salomon har laget på bestilling fra en kunde.

Leonardo Michelin-Salomon var en av initiativtagerne til Norsk Instrumentmakerforening.

– Det er både gøy og interessant å lage gitarer, sier Leonardo Michelin-Salomon.

ne. Dette er mindre gitarer med det han benevner som «intim klang». Gitarenes utseende minner om gitarene som Alf Prøysen og musikere fra den tids epoken brukte å spille på.

– Jeg forsker på gamle gitarer. Hvorfor er disse gitarene annerledes enn dagens gitarer? Hvordan ble de bygd?

Han skal finne svarene.

– Kunnskapen jeg får i denne forskningen, vil jeg bruke til å lage moderne gitarer på en ny måte, sier han.

Gitarmakeren har god tid til å jobbe med kopier av de gamle gitarene, da han er stipendiat til Norsk håndverksinstitutt. I dette stipendiatet, som er en betalt 83 prosent stilling, arbeider han i tre år med å fordype seg i temaet. Han har lagd mange gitarer i løpet av de to første årene som stipendiat.

Han bruker norsk tre – gran – i lokket, og hovedsakelig lønn i bunnen og i sargen, som er siden på gitaren.

En planke med gran ble kjøpt på et sagbruk i Vingelen i Hedmark, en annen hentet fra Telemark.

KLANGEN Disse plankene, som han har formet om til lokk, er svært viktige deler av gitaren.

– Klangen! Klangen er viktigst. Det er lokket som skaper klangen.

– Jeg har lest, tenkt og arbeidet praktisk med å lage kopier av gitarer fra slutten av 1700-tallet og tidlig på 1800-tallet. Jeg har lært utrolig mye. Kunnskapen bringer jeg videre i min blogg på internett, i rapporter og ved å holde foredrag. Jeg kan også være lærer for folk som vil lære mer om faget, eller folk som vil bygge sin egen gitar.

Om et år blir han ferdig med stipendiatet.

– Jeg ønsker å holde en utstilling med mine gitarer i Ringve Musikk-museum i Trondheim, hvor den best bevarte, norske gitaren fra begynnelsen av 1800-tallet befinner seg, en gitar laget av Georg Daniel Schöne.

I forbindelse med utstillingen vil han ha en konsert med en av Norges beste klassiske gitarister.

Det kan med andre ord bli en konsert spilt på flere av Leonardos gitarer, lyden av norsk tre, musikk fra gitarer som kan ta publikum med på en historisk reise.

Tar fagbrevet for sikkerhets skyld

BODØ Det sto mellom helsefag og sikkerhetsfag for Nicklas Modo Jaiteh Solskinnsbakk (18).

Valget falt på det siste, og nå er han på plass hos Nokas i Bodø. Lærlingen mener at de to yrkesretningene har mange likhetstrekk.

TEKST OG BILDE KARI KLØVSTAD

Nicklas rager høyt i den grå uniformen. Han hilser med mild stemme, viser vennlig innover i kontorlokalene til Nokas og byr på kaffe. Under praten kommer det tydelig fram at 18-åringen legger stor vekt på at du skal være menneskelig i dette faget. Selv om hovedoppgaven er å ta vare på sikkerheten på kjøpesenter og andre steder i byen, skal du ikke løpe rundt og leke «Rambo».

Helse- og oppvekstfag sto også på listen da Nicklas søkte videregående.

– Det er flere i familien som jobber innen helsefag, så jeg vurderte også å gå i den retningen, sier Nicklas Modo Jaiteh Solskinnsbakk. Den utenlandske delen av navnet kommer av at faren er fra Gambia.

Det endelige valget falt på salg og service på Bodø videregående skole, der han fikk god oppfølging.

FIKK TAK PÅ FAGET Skolegangen har ikke alltid vært enkel for Nicklas.

– Jeg har hatt konsentrasjonsvansker og jobbet mye med leksene opp gjen-

nom skoletiden, så det hendte jeg var oppgitt. Men jeg har klart meg fint med gode lærere, og vil skryte av opplegget på service og samferdsel, sier 18-åringen.

Den praktiske delen på yrkesfag gjorde skolegangen mer fristende, og samtidig ble det enklere å forholde seg til teorien.

– På vg1 skrev jeg søknad til to sikkerhetsselskap, og Nokas tilbød meg praksisplass en dag i uka under skoletiden, forteller han. Dette åpnet også døren videre inn i sikkerhetsfaget som lærling.

– Det var fint å være her en stund på forhånd, for da dannet jeg meg et bilde av yrket og hadde et innblikk i hva jeg gikk til.

Nå er Nicklas blitt varm i uniformstrøya og har ett og et halvt år igjen av læretiden.

SKAL PASSE PÅ Nicklas går vakter, og jobben er variert, selv om sikkerhet er stikkordet for alt han foretar seg. Noen av oppgavene er å observere på kjøpe-

sentrene, gå brannrunder og sørge for at nødutgangene er i orden hos kundene.

– *Har du vært ute for ubehagelige situasjoner?*

– Det hender noen ønsker å provosere, men da må vi snakke med folk og løse konflikten på best mulig måte. Selv om noen har vært aggressive, så har det gått fint. Det avgjørende er å oppføre seg menneskelig og ta seg tid til å prate, selv om du skal holde en profesjonell avstand. For det meste møter vi trivelige folk som spør oss om veien eller ønsker annen informasjon.

TRISTEST Vekteryrket har også sine mørke sider.

– Vi må hjelpe til hvis det skjer ulykker, og det er ikke hyggelig å ta mindreårige, eller andre, for kriminelle handlinger. Da må vi kontakte politiet, presiserer lærlingen.

Det hender også han må hjelpe noen som ikke klarer å ta vare på seg selv, og sørge for at de kommer seg til et trygt sted.

SOSIAL PÅ FRITIDEN En del av fritiden bruker Nickolas på å trene.

– Det er greit å være i form, selv om jeg ikke er toptrent. På jobben får jeg mosjon ved å gå mellom 10 000 og 20 000 skritt på en dag. Du må være aktiv, og det er positivt.

18-åringen er en sosial gutt som liker å være sammen med venner.

– Og så har jeg fått meg valp. Den heter Ira og er en chihuahua. Jeg bor i egen leilighet, men er så heldig at mamma også kan passe den når jeg er på jobb.

EGNER SEG GODT Det er stor etter-spørsel etter læringer i sikkerhetsfaget, og Bodø videregående skole klarer nesten ikke å skaffe nok. Både Forsvaret, Nokas og Securitas trenger fagfolk. Et av kravene er at du er norsk statsborger og kan skrive og snakke norsk.

Berit Dybfest er lærer på service og samferdsel på Bodø vgs. og sier dette om Nicklas.

– Han er en stor gutt som kan vise myndighet, og samtidig er han ydmyk, rolig og behersket. Skal du jobbe som vokter, må du kunne snakke med alle typer mennesker, og du kan ikke være redd av deg. For du skal også gå vernerunder i mørket, sier læreren.

Nicklas har lært seg at det er bra å være serviceinnstilt og gi saklige, konkrete beskjeder når han er ute på jobb. Nå er han i gang med å ta førerkort, og da kan han kjøre bil i jobben. Unggutten synes det er trist at noen ser ned på yrkesfag.

– Det er en effektiv måte å ta utdanning, og du kommer fort ut i jobb. Når du har fått yrkeserfaring, kan du også ta påbygg, hvis du trenger det, sier Nicklas Modo Jaiteh Solskinnsbakk.

Sol Vilde Nordmeland og Trine-Lise Antonsen er andreårs lærlinger i Widerøe Technical Services i Bodø.

Lærlingplassen kurerte både fly- og høydeskrekk

BODØ Trine-Lise (20) og Sol Vilde (20) har valgt flyfag hos Widerøe i Bodø. Om et år er de ferdige flymekanikere. Begge satser på å bli flyteknikere etter noen års erfaring. Men først må de bestå eksamener.

TEKST MERETE SILLESEN FOTO MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

Trine-Lise Antonsen og Sol Vilde Nordmeland var klassevenninner og kjente hverandre godt fra Sortland før de begynte som lærlinger i Widerøe. Trine-Lise Antonsen flyttet hjemmefra for å ta videregående som 15-åring, mens Sol Vilde Nordmeland var 17 år da hun forlot redet. Jentene har tidligere bodd sammen, men bor nå i hver sin hybelleilighet. Trine-Lise var bestemt på å ta flyfag allerede som ganske

ung. Hun kjenner en flymekaniker som snakker varmt yrket.

– Og dette overgår alle mine forventninger, sier Trine-Lise Antonsen med et stort smil.

Sol Vilde forteller at de på elektrolinjen på videregående på Melbu besøkte en annen flystasjon. Dessuten hadde de en lærer som hadde vært avioniker. (En *avioniker* utfører arbeid på det elektriske anlegget og de

elektroniske komponentene, som for eksempel navigasjons- og kommunikasjonssystemer.)

– Både besøket på flystasjonen og den ivrige læreren tente en gnist i meg. Jeg har ikke angret et sekund på valget jeg har tatt, sier Sol Vilde Nordmeland.

HANGAR Vi møter de to lærlingene og flytekniker Claes Johannes Lislud (40) i hangaren for tungt vedlikehold, der alle tre har sin arbeidsplass. Her inne står det to mer eller mindre demonterte fly, som det jobbes på. Claes Johannes Lislud har vært fadder for Trine-Lise Antonsen det første året, og han hjelper fagansvarlig for flysystemlærlingene med det meste. Det finnes også en lærlingkoordinator, som har ansvaret for alle lærlinger i konsernet.

– Vi har 35 lærlinger her i Bodø, og vi er opptatt av at alle skal få god oppfølging, sier Claes Johannes Lislud:

FAKTA

Widerøe tilbyr fagopplæring innenfor flere fagområder i selskapene Widerøe Technical Service, Widerøe Ground Handling, Widerøe Internet og Widerøes Flyveselskap.

De har i dag cirka 70 lærlinger fordelt på de fleste destinasjoner vi flyr til i Norge.

Fagområder varierer litt fra stasjon til stasjon, og omfatter:

- flysystem
- avionikk
- reiseliv
- logistikk
- IKT-service
- industrimekaniker
- flystruktur
- administrasjonsfag

KILDE: CLAES LISLUD

Sol Vilde jobber i cockpiten på et av Widerøes Dash 8-fly.

– Godt samarbeid er helt vesentlig. Alle fagansvarlige har faddere som jobber direkte med lærlingene.

Og det er ikke bare faddere, fagansvarlige og lærlingkoordinator som samarbeider. Flyteknikeren forteller at Widerøe har gode opplæringsplaner, som de alltid følger. Disse planene er til kontinuerlig revidering, og lærlingene evaluerer både sine faddere, arbeidsplassen og systemet.

– Selv om det er gøy med jenter i «gutteyrker» og omvendt, velger vi alltid de beste kandidatene, uavhengig av kjønn og hjemsted. Vi tar imot elever på utplassering i ungdomsskolen og videregående, og dette er ofte ungdom som søker lærlingplass etterpå. Ellers legger vi stor vekt på jobbintervjuene. For selv om lærlingene formelt er skoleelever frem til bestått fagbrev, får de jobbe slik flymekanikere gjør her, sier han.

BRATT KURVE – Da jeg begynte, hadde jeg skikkelig høydeskrekk, og det å gå ut på flyvingen var et mareritt, sier Trine-Lise, som nå spaserer på vingen som om det skulle vært et stuegulv.

– Jeg var også kjemperedd for å fly,

men den angsten ble kurert etter noen flyturer her.

Sol Vilde forteller at de jobber på hele flyet, både hale, kabin, cockpit og vinger. Ingen dager er like, og de lærer noe nytt hele tiden.

– Det er mange tunge løft, men vi lærer riktige teknikker, og vi har også gode hjelpemidler, sier Sol Vilde Nordmeland.

– Hvis det er noe helt spesielt, får vi alltid hjelp. Men jeg ser ingen grunn til at jenter ikke kan bli flymekanikere. Tvert imot. Dette er en variert og spennende jobb, der ingen dager er like, sier hun.

Lærlingene jobber skift, enten klokken 0700–1500 eller klokken 1500–2200. Begge setter pris på fleksibiliteten og de ekstra fridagene dette gir.

Lærlingene forteller om en bratt læringskurve og sier man virkelig må være motivert for å fikse jobben. I begynnelsen var det utrolig mye nytt og lære. De forteller også om gleden ved å forstå sammenhengen mellom de ulike komponentene, da en slik forståelse gjør det mye enklere å utføre oppgaven riktig. Selv slet hun når hun

skulle jobbe med aircondition, men da hun plutselig skjønte systemet, gikk alt som en lek.

– Noe av det hyggeligste med å være fadder er å oppleve at en lærling knekker koden og plutselig får til ting hun/han har slitt med i lang tid. Det er store øyeblikk for oss som jobber her også, sier Claes Johannes Lislrud.

– Det er klart noen lærlinger har med seg en bagasje. Da er det bare så utrolig mye mer gøy når vi når målet sammen.

OPPDATERT Begge jentene ønsker å fortsette å jobbe i Widerøe når de er ferdige flymekanikere om et år. Og de har allerede bestemt seg for å klatre i gradene og bli flyteknikere. Da må de tilbake på skolen og bestå 75 prosent eller mer av minst 14 tøffe flyfageksamenner. De har allerede bestått kravet for å bli flymekanikere. Begge forteller at de var litt skoleleie etter ungdomsskolen, men at de nå har fått tilbake gnisten og vil lære mer.

– Vi må begge ta opp noen fag for å forbedre karakterene, og vi går opp som privatister, sier Sol Vilde.

– Men når vi har kommet så langt, går det nok bra. Det var mange som droppet ut allerede det første året, fordi teorien er vanskelig. Man må være motivert og ville ta en slik utdanning for å lykkes.

– Og det vil vi, repliserer Trine-Lise.

Lærlinger går elektro på sin lokale videregående skole det første året, før de må over på en av skolene som tilbyr flyfag. Det gjør Bodø, Bardufoss, Sola og Skedsmo videregående.

Lislrud mener det er et samfunnsansvar for bedrifter å ta inn lærlinger. Det gir mange fordeler og helt nødvendig rekruttering. De får være med å forme lærlingene fra start, og alle som jobber med lærlinger, er nødt til å holde seg helt oppdaterte. Det høyner standarden på alle.

– Det er lærlingkoordinatoren som

har mest kontakt med skolene, og som reiser rundt og forteller elevene om de fagene vi kan tilby. Informasjon er viktig, sier Claes Johannes, som trives best i hallen sammen med kolleger og lærlinger.

– En stor fordel med lærlinger er også ekstra hender. Og disse jentene klarer å krabbe inn i halen på flyet, der i hvert fall ikke jeg får plass, avslutter Claes Johannes smilende.

Trine-Lise og Sol Vilde forteller om støtte fra familiene hele veien, men også om bekymrede foreldre. De var redd døtrene ikke skulle få lærlingplass og dermed ha «kastet bort» verdifull tid i utdanningsløpet.

– Men nå er alle strålende fornøyde og synes vi har tatt smarte valg, forteller både Sol Vilde og Trine.

Claes Johannes Liserud er flytekniker og en av de fagansvarlige for lærlingene i Flysystemfaget hos Widerøe Technical Services i Bodø.

– Widerøe skåner lærlingene

BODØ I Widerøe er ingen lærlinger permittert som følge av koronakrisen.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

Det opplyser Monica Grimstad, som er lærlingkoordinator i flyselskapet.

Grimstad sier at det ikke er noen lærlinger i hele konsernet som er blitt permittert.

– Widerøe skåner lærlingene så langt det lar seg gjøre, sier hun til Yrke.

Hun sier at selskapet i de mest stille periodene har forsøkt å finne alternative metoder for å holde lærlingene i gang.

FULL DRIFT – Vi har i de stilleste periodene «produsert» alternativ opplæring, men ellers har lærlingene vært i full drift. Og det vil de fortsatt være, sier hun.

Hvorvidt lærlingene får arbeid etter læretiden, er imidlertid et annet spørsmål.

Claes Johannes Liserud, som er lærlingkoordinator i Widerøe Technical Services (WTS), sier at utsiktene for videre jobb ikke ser så lyse ut akkurat nå.

USIKKERHET – Hos oss i WTS er det så å si garantert at lærlingene får tilbud om fast jobb, men er det noe som denne epidemien har lært oss, så er det at ingen som vet hva som skjer neste måned, sier han.

Også Grimstad sier at det nå er vanskelig å si noe om lærlingene får fast ansettelse etter endt læretid.

– Situasjonen er forskjellig rundt om i landet, sier hun.

Hun sier at Widerøe har satset på lærlinger, og at det vil de fortsette med.

I midten av november varslet Widerøe Ground Handling (WGH) ifølge NTB at rundt 500 ansatte vil miste jobben på grunn av krisen i flybransjen.

Stadig flere lærlinger tilbake på jobb

- men fylkene frykter flere permitteringer

OSLO Frykten er stor for at flere blir permittert når Norge nå stenger mer og mer ned.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG BILDE WERNER JUVIK

Ferske tall fra Utdanningsdirektoratet viser imidlertid at stadig flere lærlinger er tilbake i jobb. Totalt er nå 141 lærlinger permittert. Dette utgjør 0,3 prosent av landets lærlinger. Men flere fylker melder at andelen permitterte lærlinger kan stige etter den siste nedstengningen.

Av de 141 lærlingene er hele 48 lærlinger fra restaurant- og matfag. Lærlingene fra disse fagene har vært hardest rammet i hele koronaperioden, og dette er fortsatt situasjonen når det nå nærmer seg midten av november.

TALLENE For de ulike utdanningsprogrammene er tallene nå disse:

- restaurant- og matfag: 48 permitterte lærlinger
- service og samferdsel: 27
- bygg og anlegg: 19
- elektrofag: 18
- design og håndverk: 17
- teknikk og industriell produksjon: 11
- helse- og oppvekstfag: 1
- naturbruk: Ingen

OVER 4 000 På det verste var 4 400 lærlinger permittert. Totalt har 41 lærlinger blitt sagt opp siden 1. mars, da koronakrisen rammet oss. Flere av disse kan ha fått ny læreplass.

Tallene bygger på informasjon som Utdanningsdirektoratet henter inn fra fylkeskommunene. I oktober var 0,5 prosent av lærlingene permittert, og det var over 100 flere permitterte lærlinger.

Utdanningsdirektoratet opplyser at flere fylker melder at de nå forventer en ny økning i antallet permitterte etter den siste nedstengningen.

Målingene startet i uke 15, det vil si litt over tre uker etter at Norge stengte ned. I starten ble tallene hentet inn hver uke. Nå blir de hentet inn én gang i måneden.

For å bli regnet som permittert er det nok at lærlingen er permittert i en del av stillingen sin. En lærling kan dermed motta noe opplæring og arbeidstrening, og for eksempel være i 40 prosent arbeid, og likevel bli regnet som permittert.

Tallene gir likevel et klart bilde av situasjonen i norsk næringsliv.

Da målingene startet i uke 15, var for eksempel 937 lærlinger fra design- og håndverksfag permittert.

MANGE TILBAKE Dette var samtidig med at alle frisører var pålagt å stenge av smittevern hensyn, og ingen frisør-lærlinger var i arbeid.

Mandag 27. april i uke 18 fikk frisør- og velværesalongene åpne igjen, med strenge smitteverntiltak.

Uka etter var antall permitterte lærlinger i denne bransjen nesten halvert, fra 1 016 i uke 18 til 696 i uke 19. Rett før sommeren var det 207 lærlinger som var permittert her, mens tallet nå er 17.

Tallene viser at fremtidige kokker og servitører hele tiden har hatt det mest vanskelig.

I denne bransjen har antallet permitterte lærlinger i flere uker bikket over 1 000. Aller verst var det i slutten av april, da 1 056 var permittert. Rett før

Frida Udnes har satt kokkeyrket på vent på grunn av koronakrisen. Her er hun fotografert utenfor sin lærebedrift, Brasserie France i Oslo.

sommeren var mer enn halvparten av disse enten tilbake i jobb eller ferdige med sin fagprøve. Antall permitterte lærlinger var da 481.

INGEN Også industrien har slitt. Mens 11 fra teknikk og industriell produksjon, det vil si for eksempel bilfag og mekaniske fag og industrifag, nå er permittert, var hele 655 permittert i uke 17, det vil si rundt påske. I slut-

ten av mai var dette tallet halvert, til i overkant av 300. Før sommerferien var ytterligere drøyt 100 lærlinger tilbake i arbeid.

Naturbruk har hele tiden hatt lave permitteringstall, på det verste var det 20 permitterte i denne bransjen. Nå er det ingen.

Også helse- og oppvekstfag har hatt lave permitteringstall, også for denne gruppa har antallet permitterte på det

meste vært 20 personer, mens det nå er 1.

NI SISTE MÅNEDEN Ifølge statistikken er 41 lærlinger blitt sagt opp siden 1. mars på grunn av koronasituasjonen, opplyser Utdanningsdirektoratet.

Ni av disse oppsigelsene er kommet den siste måneden. Det går ikke fram av statistikken om de oppsagte har fått seg ny lære plass.

Ambassadør for yrkesfag

både som engasjert lærer og politiker

OSLO Yassine Arakia (53) bærer arbeidsvesten sin som en stilig uniform. Drabantbygutten fra Casablanca er blitt lærer i elektrofag, bystyremedlem og vararepresentant til Stortinget. På fritiden slipper han seg løs på Vålerenga Oldboys.

TEKST OG BILDE KARI KLØVSTAD

Det er ikke så mye som er helt vanlig ved Yassine Arakia. Vi kan så klart beskrive han som en trebarnsfar fra Grovuddalen øst i Oslo, som jobber som faglærer i elektro på Bjørnholt videregående skole, og som har noen aktiviteter ved siden av. Men så enkelt er det ikke. Mye har skjedd siden Yassine Arakia kom som 22-åring fra Marokko, og for få dager siden var han på intervju hos nominasjonskomiteen i Oslo Høyre. Der er de i full gang med å finne gode kandidater til stortingslisten, og skal vi tippe, har de ikke så mange innvandrere med yrkesfagbakgrunn å ta av.

– *Kommer du fra et politisk miljø i Marokko?*

– Jeg var alltid engasjert, men begge foreldrene mine var analfabeter, sier 53-åringen, som vokste opp i en søskenflokk på sju, i utkanten av Marokkos største by, Casablanca. Familien var muslimer, men faren, som jobbet i bysentrum, var omgitt av marokkaniske jøder. Han var opptatt av at de også skulle ha et godt liv.

La oss ta dette fra begynnelsen og også finne ut mer om hvorfor engasjementet for yrkesfag er blitt så sterkt.

VASKET I KIRKE Vi møter Yassine Arakia på konditoriet på Mortensrud senter, der det summer av ulike språk

og dialekter på alle kanter. Han kommer rett fra undervisning på Bjørnholt videregående og tar seg tid til en prat mellom alle gjøremålene.

– *Hva skulle du bli da du var helt liten?*

– Fotballspiller. Det var drømmen for mange. Eller noe innen landbruk. Vi hadde en liten gård utenfor byen, og der likte jeg å være i feriene. Men på videregående gikk jeg studiespesialisering med naturfag og begynte på biologi på universitetet, forteller Arakia.

Det ble med et år før ferden gikk ut i verden. På den tiden kunne du reise fra Afrika til Europa uten visum, og mange kom for å få sommerjobb. Arakia og en kamerat dro til England, der de plukket jordbær og bringebær, og så gikk turen videre til Danmark. Der møtte han to norske jenter på sykkelstur.

– Senere besøkte jeg en av dem i Norge, så det var kjærligheten som førte meg hit som 22-åring, sier han og ler. Forholdet tok slutt, men han er blitt værende her i landet.

På slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet var det vanskelig å få jobb.

– Gjennom bekjente fikk jeg tilbud om å vaske i Ryenberget kirke. Jeg var så takknemlig, men hadde aldri vært i en kirke før, så jeg tok av meg skoene og satte dem utenfor i respekt. Dette var inngangsbilletten til arbeidslivet, og

jeg vasket også på Kiel-ferga en periode og kjørte drosje, forteller Arakia. Samtidig spilte han fotball i Prinsdalen og senere på Romsås, og fikk nye venner.

Posten ble neste stoppested, med heltidsjobb i nesten ti år, før planene om en yrkesutdanning tok form. Elektrofaget fristet. Her kunne han få bruk for matte og fysikk, fag han likte godt på videregående i Marokko. Fagbrevet kom på plass, og den ferske elektrikeren trivdes i jobben, men etter seks-sju år sa kroppen stopp.

– Da tenkte jeg: «Der mangel på yrkesfaglærere, så hvorfor ikke»? Det ble videreutdanning på Kjeller og senere jobb som lærer på Bjørnholt videregående skole, forteller han.

Elektrofaglæreren har senere plussset på med master i yrkespedagogikk ved siden av full jobb. En doktorgrad kan også friste litt, men så var det dette med tiden.

MÅ STØTTE UNGENES VALG Det er ingen tvil om at Yassine Arakia er glad i yrkesfag og snakker varmt om dem ved alle anledninger. Han vil synliggjøre hvor viktige de er.

– Samfunnet trenger dyktige fagarbeidere, så det er en god vei å gå. Da klarer du deg bra i livet, og har også mulighet for å starte ditt eget. Veien

YRKE-profilen:

HVEM: Yassine Arakia

ALDER: 53

STILLING: faglærer i elektro, pluss bystyremedlem for Høyre, vara til Stortinget

UTDANNING: videregående i Marokko, fagbrev som elektriker, bachelor som yrkesfaglærer, master i yrkespedagogikk

LESTE SIST: fagbøker i pedagogikk. Er halvveis i Zehan Shakars «Tante Ulrikkes vei»

HØRER HELST PÅ: Postgirobygget, Bjørn Eidsvåg og arabisk og fransk musikk

BRENNER FOR: en skole som ser den enkelte elev, et samfunn der ungdommen har det bra, og et inkluderende arbeidsliv der små og store bedrifter kan vokse og blomstre

HOBBYER: fotball og å stelle i den lille hagen på Tveita

videre ligger åpen til fagskoler og høyere utdanning, hvis du vil, sier han.

Eldstesønnen på 24 har utdannet seg til elektriker som faren, og har nå kjøpt sin egen leilighet. Datteren på 19 har startet på psykologistudiet, mens yngstemann på 14 fortsatt har tid til å tenke seg om.

Arakia mener det er viktig å jobbe for at yrkesfag ikke får lavere status enn det har.

– Jeg har møtt foreldre som ikke har støttet sønnene og døtrene når de har valgt yrkesfag. Dette liker jeg ikke, og jeg prøver å få foreldrene til å støtte de unge i deres valg. Som kontaktlærer jobber jeg en del med å forklare foresatte at de unge vil klare seg godt, sier han, og fortsetter:

– Det er viktig å ta vare på den faglige kunnskapen vi har her i landet. Ellers kan vi bli totalt avhengig av å importere fagfolk.

VARA PÅ STORTINGET Yassine Arakia har fast plass i bystyret i Oslo, og han har også møtt som vararepresentant på Stortinget.

– *Når våknet politikerens i deg, og hvorfor ble det Høyre?*

– Jeg har alltid vært engasjert, vært med i frivillige organisasjoner, sitter i dag i styret i Oslo Røde Kors og har stilt opp som fotballtrener i barnefotballen. Når du jobber som frivillig, har du også kontakt med politikerne, og rundt 2009 fant jeg ut at jeg ville være med og bestemme selv. Jeg sjekket litt rundt, og valget sto mellom Høyre og Ap. At jeg har vokst opp i krysningen mellom konservatisme og liberalisme var avgjørende for at det ble Høyre. Jeg er enig i prinsipper som at det må være lov å stille krav, og at man må jobbe. Samtidig skal vi ta vare på dem som er blant oss og ikke kan bidra, og her er det norske samfunnet fantastisk, som har et slags lim mellom klassene. Alna

og Oslo Høyre tok godt imot meg, har vært støttende og ga meg nye oppgaver, og siden har det bare ballet på seg, sier han.

VIKTIG MED ROLLEMODELLER Nervene kriblet da han ble innkalt til møte i nominasjonskomiteen til Oslo Høyre, og det gjenstår å se om han får plass på listen til Stortinget.

– Alt er bonus, men det vil være en ære for en drabantbyggtutt fra Casa blanca, med en far som var fruktselger, å kunne representere det norske folket.

Det er ikke så enkelt å være ny i Norge.

– Flyktninger og nye innvandrere trenger rollemodeller, og jeg håper jeg er en av dem. Du må integrere deg, lære språket og se på andre som har lyktes. Til elevene mine sier jeg: «Se på meg. Når jeg har klart meg, gjør dere det også. Skolen gir dere muligheter, så grip sjansen», sier Yassine Arakia.

Med matsvinn på timeplanen

AV **KAIA MOBRÅTEN**

førsteamanuensis ved yrkesfaglærerutdanningen i restaurant- og matfag ved institutt for yrkesfaglærerutdanning på OsloMet

Lærere i restaurant- og matfag har undervist i temaer knyttet til bærekraftig utvikling i lang tid uten å definere at det er det de underviser i, går det fram i bacheloroppgaver av yrkesfaglærere i restaurant- og matfag.

LIKEVEL Resultater fra bacheloroppgaver skrevet av yrkesfaglærere i restaurant- og matfag ved OsloMet viser at mange lærere som underviser i restaurant- og matfag, er usikre på hva som ligger i begrepet bærekraftig utvikling. Det kommer også fram at lærerne mangler rammer som sier hvor mye tid de skal vie emnet, og hvilke temaer som er relevante. I den forbindelse har OsloMet gjennomført et prosjekt med yrkesfaglærerstudenter i restaurant- og matfag. Prosjektet hadde som ambisjon å gi framtidige yrkesfaglærere konkret kunnskap om og erfaring med hvordan de kunne jobbe med

problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling, og da spesielt matsvinn, i skolen.

Bærekraftig utvikling er av FN-sambandet definert som *«utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.»*

I 2015 ble 2030-agendaen med de 17 bærekraftsmålene vedtatt av alle FNs medlemsland (figur 1). Bærekraftsmålene ser økonomi, miljø og sosial utvikling i sammenheng. 2030-agendaen fastsetter en felles visjon for verdens utvikling de neste 15 årene, og utdanning er en sentral og viktig del av dette. Innføringen av bærekraftig utvikling som et tverrfaglig tema i skolen er et resultat av Norges forpliktelse til å følge opp 2030- agendaen.

UTRYDDE SULT I studien på OsloMet tok studentene utgangspunkt i de bærekraftsmålene som kan knyttes til kjerneelementet bærekraftig produksjon. Bærekraftsmål nr. 2 sier at vi skal utrydde sult innen 2030, og at vi skal oppnå matsikkerhet, bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk. Samtidig, ifølge mål nr. 13, skal vi handle umiddelbart for å stoppe klimaendringene og bekjempe konsekvensene av dem. I mål 12 står det at vi skal sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre, og i denne studien var delmålet 12.3 av spesiell interesse:

«Innen 2030 halvere matsvinn per innbygger på verdensbasis, både i detaljhandelen og blant forbrukere, og redusere svinn i produksjons- og forsyningskjeden, inkludert svinn etter innhøsting.»

Studien tok sikte på å undersøke følgende problemstilling: Hvilke holdninger har yrkesfaglærerstuderenter i restaurant- og matfag til matsvinn, og på hvilke måter tenker de at deres holdninger er relevante i rollen som yrkesfaglærer? For å belyse dette spørsmålet fikk studentene en hjemmeoppgave der de skulle veie alt matsvinnet hjemme i sin egen husstand i en uke. Gjennom denne uken skulle de skrive ned hva de kastet, og hvorfor det ble kastet. Studentene skulle også reflektere over sine egne holdninger til matsvinn og hvor deres holdninger kom fra. I tillegg fikk studentene en oppgave knyttet til hvilke temaer de mener det er viktig å fokusere på i en undervisning som handler om matsvinn.

VEID OG MÅLT Totalt ble det kastet 41,67 kg spiselig mat den uken prosjektet ble gjennomført. Hver person som deltok, kastet i gjennomsnitt 465 gram mat hver. Da er alle medlemmene i husstanden medregnet, også studentenes samboer/ektefelle og barn. Tall fra Østlandsforskning viser at en gjennomsnittsperson i Norge kaster ca. 810 gram spiselig avfall i løpet av en uke, og resultatene fra denne studien tyder dermed på at yrkesfaglærerstuderenter i restaurant- og matfag kaster mindre spiselig mat enn befolkningen generelt. Hvis man ser på årsaker til at maten ble kastet, korrelerte disse resultatene med funn i tidligere forskning, som har vist at middagsrester og det at maten blir glemt i kjøleskapet, er hovedårsakene til matsvinn i norske hjem. Det eneste unntaket her var at studentene ikke oppga at holdbarhetsdato var en årsak til matsvinn. Dette resultatet tyder på at studentene som har vært flere år i bransjen, er trygge på egne

ferdigheter i å vurdere om maten er spiselig, selv om den har gått ut på dato.

Figur 1. Figuren viser hvilke faktorer studentene mener har påvirket deres holdninger til matsvinn. Studentene har ikke fått oppgitt svaralternativer, og de har kunnet oppgi mer enn én faktor.

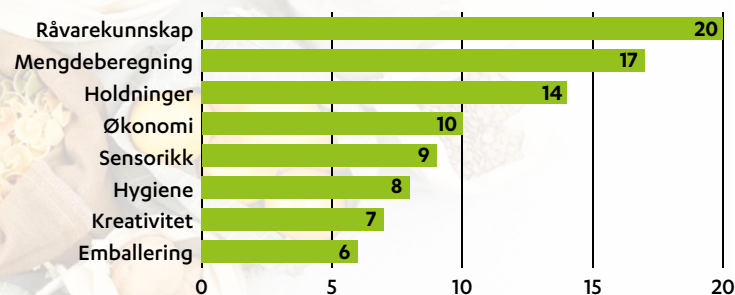
Studentene fikk i oppgave å reflektere over sine egne holdninger til matsvinn. Alle studentene, med unntak av én, oppga at de hadde et bevisst forhold til matsvinn, og at de prøvde å begrense svinnet. Figur 2 viser at oppvekst og familie samlet sett var den faktoren som hadde påvirket studentenes holdninger til matsvinn mest. Jobb og utdanning var også faktorer som studentene trakk fram. Med familie beskrev studentene at dette både var relatert til deres egen oppvekst og holdninger de vokste opp med hjemme, men også at de ønsket å overføre gode holdninger til egne barn. Uavhengig av hvilken faktor som hadde størst betydning for egne holdninger til matsvinn, oppga majoriteten av studentene at det var økonomiske hensyn som gjorde at man var opplært til å ikke kaste mat. Selv om oppvekst og familie var den faktoren som studentene mente hadde påvirket dem mest, var det likevel erfaringene fra jobben i bransjen som ble trukket fram i refleksjonene. En student skriver:

«Jeg kan tenke meg at fokuset ikke hadde vært så stort om jeg ikke hadde vært i dette yrket, så derfor mener jeg det er viktig å dele denne kunnskapen med alle de som har andre yrker.»

JULEMAT En annen student skriver:

«Jeg tror også at jeg på grunn av yrket mitt har en mer bevisst holdning til disse temaene. Etter at julematen hadde stått fremme i flere timer i varme lokaler, måtte enorme mengder mat kastet på slutten av dagen.»

Hva er det viktig å fokusere på i undervisningen?

Figur 2. Figuren viser hvilke temaer studentene mener det er viktig å fokusere på i en undervisning som handler om matsvinn. Studentene har ikke fått oppgitt svaralternativer, og de har kunnet oppgi mer én faktor.

Videre fikk studentene i oppgave å vurdere hva de syntes det er viktig å fokusere på i en undervisning som handler om matsvinn. Resultatene fra denne undersøkelsen er presentert i figur 3, og viser at råvarekunnskap og mengdeberegning sammen med holdninger er det som får høyest prioritet av studentene. Disse resultatene er ikke overraskende, men de

er allikevel interessante. Temaene studentene nevner, er temaer som lærerne i restaurant- og matfag alltid har undervist i, det handler om matsvinn, og det handler om bærekraftig utvikling. Denne undersøkelsen kan derfor være med på å belyse at dette er temaer innen bærekraftig utvikling. Med andre ord: Lærere på restaurant- og matfag har undervist i temaer knyttet til bærekraftig utvikling i lang tid, uten å definere at det er det de underviser i.

Yrkesfaglæreren er et viktig forbilde og utdanner fremtidens fagarbeidere. Skal vi klare å nå FNs bærekraftsmål om å halvere matsvinnet med 50 prosent innen 2030, trenger vi fagarbeidere som er bevisste og jobber med å få til dette. Her har yrkesfaglærerne en viktig rolle. Studien som er beskrevet her, viser hvordan man kan gå fram for å lage et undervisningsopplegg knyttet til matsvinn på yrkesfaglærerutdanningen. Undervisningsopplegget vil også være gjennomførbart i den videregående skolen og egner seg godt som et tverrfaglig undervisningsopplegg med norsk eller samfunnsfag ved at elevene skriver tekster om sine refleksjoner i gjennomføringen av opplegget.

ANNONSE

NÅ UT TIL 18.000 LESERE

YRKE kommer ut fire ganger i året og er det eneste fagbladet i Norge med fokus på yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner.

Målgruppen er yrkesfaglærere, rådgivere, sosiallærere, opplæringskontorer, lærebedrifter og andre med interesse for yrkesopplæring.

Annonsefrist: 27. januar

Utgivelse: 26. februar

Ta kontakt med Mona Jørgensrud, HS Media
Tlf. 62 94 10 32 Mobil 911 73 473
mj@hsmedia.no

Les mer her: utdanningsnytt.no/yrke

Kulturminnefondets stipend til båtbygger

KJERRINGØY 21 år gamle Ella Mørtzell er den yngste som har fått Kulturminnefondets nasjonale håndverksstipend. Hun er trebåtbygger og vil bruke pengene til å kjøpe seg en båt.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG BILDE ULF MIKALSEN

Ella Mørtzell ble både kjempeglad og overrasket da hun ble tildelt Kulturminnefondets nasjonale håndverksstipend for 2020. T.h.: Hanne Kristin Jakhell, nestleder i Kulturminnefondet.

– Stipendet på 50 000 kroner tildeles en engasjert, lærevillig og faglig solid håndverker, sier Hanne Kristin Jakhell, nestleder i Kulturminnefondet, i en pressemelding.

Jakhell delte ut prisen under et besøk til stipendmottakerens arbeidsplass Båtbyggern på Kjerringøy i Nordland.

– Ella er utdannet båtbygger og er opptatt av å vise respekt for gamle materialer og tradisjonshåndverk. Fra å ha «vokst opp» i nordlandsbåter har hun valgt et utdanningsløp som bidrar til å ivareta et håndverk, og

med sin allsidige kreativitet kan hun føre håndverkstradisjonene knyttet til faget videre, sier Jakhell.

Mørtzell ble nominert av Ulf Mikalsen ved Båtbyggern på Kjerringøy, hvor hun i tillegg til å være engasjert i byggingen av en nordlandsseksring var utplassert våren 2019 for å lære om bygging av nordlandsbåter. Mikalsen forteller at Ella stiller spørsmål, og ikke bare hvordan han gjør ting, men hvorfor:

– Min opplevelse av henne da hun deltok i bygging av en liten færing i

båtbyggeriet på Kjerringøy, var at hun ville forstå hele faget og hvordan formgivningen påvirker båtenes egenskaper under varierende bruksområder. Hun fortjener en mulighet til å kunne fordype seg videre i trebåtbyggerfaget, sier han.

FAGBREV Mørtzell gikk på design og håndverk på Bardufoss videregående i 2016, og fortsatte på vg2 smed på Hjerleid Håndverksskole i Gudbrandsdalen året etter. I 2017–2019 var hun hos Berit Osmundsen på Oselvarverkstaden i Hardanger og tok her fagbrev som trebåtbygger høsten 2019.

Bakgrunnen for stipendet er å støtte en ung og lovende håndverker som har valgt et utdanningsløp innen et tradisjonelt håndverksfag, og som har vist evne til målrettet arbeid. Stipendet blir tildelt en ung, engasjert, lærevillig og faglig solid håndverker som også er interessert i å lære bort faget.

Stipendet er på 50 000 kroner, og Kulturminnefondet mottok i år hele 61 nominasjoner før tildelingen.

DISSE HAR FÅTT STIPENDET TIDLIGERE

- tradisjonshåndverker Aleksander Fjellvang, Oppdal (2019)
- tradisjonshåndverker Håkon Telnes Fjågesund fra Telemark (2018)
- gipsmaker Peder Alme fra Ålesund (2017)
- replager Ingunn Undrum fra Norheimsund (2016)
- tradisjonshåndverker Hans Andreas Haraldsen Lien fra Gjøvik (2015)
- tradisjonshåndverker Ove Grytbak fra Røros (2014)

Elever fra elektro har møtt opp på samlingen for å få gode råd om veien videre. I forgrunnen: veileder i elektrofag, Malin Orfjell.

Å ta fagbrev på skolen blir løsningen for mange på elektro

OSLO Læreplass for elektroelever er ingen selvfølge i Oslo. Koronasituasjonen har ikke gjort det enklere. Dette har Brahim Karir fått erfare. Han har sendt over 800 søknader og syklet fra firma til firma.

TEKST OG BILDER KARI KLØVSTAD

– Hva nå? Dette var spørsmålet som mange av de unge som møtte opp i Grensesvingen 6, håpet å få svar på.

Hver høst de siste 15 årene har utdanningsetaten i Oslo kommune invitert til en samling for alle som har søkt læreplass, men ikke fått tilbud. Dette gjelder alle fag, og samlingen strekker seg over flere dager. Yrke var til stede da cirka 70 elektroelever kom for å få informasjon og veiledning.

Gruppen var delt i to for å kunne holde smittevernreglene, og stolene sto med minst en meters mellomrom, så dette var ingen intim affære. Represen-
tanter fra lærebedriftene og opplæ-

ringskontorene var heller ikke til stede, slik som tidligere.

– Vi hadde forventet at situasjonen var forverret i år, og at det var flere som ikke hadde fått læreplass på grunn av koronakrisen. Men det totale antallet er helt likt. Det vi ser, er at det har vært en forflytning, slik at det er flere fra helse- og oppvekstfag som får læreplass, mens de som har tatt fag som service og samferdsel og salg, service og reiseliv, sliter mer, sier fagkonsulent Jarl Alnæs i avdelingen i utdanningsetaten. Han har ledet mange av samlingene og har lang erfaring.

Én og én deltager sluses inn i salen og får tildelt plass, mens Alnæs gjør seg klar ved talerstolen.

FOR FÅ PLASSER Elektrofaget er ikke det enkleste å fullføre. Det finnes ikke nok læreplasser i Oslo, korona eller ikke. To tredjedeler av plassene blir også fylt opp av ungdom fra nabokommunene eller andre deler av landet. Her er det ingen geografiske sperrer.

Jarl Alnæs kan starte med noen beroligende ord til dem som har vært redd for at yrkesdrømmen skal briste etter vg2.

– Jeg vet at det er vanskelig, men vi skal få dere fram til et fagbrev, selv om dere ikke har læreplass. Alternativet er å fortsette på vg3 og ta fagbrevet på skolen, for ingen er tjent med å gå rundt og slenge. Men fortsett å søke. Får dere en læreplass midt i året, blir

tiden dere har på skolen, trukket fra læretiden, forklarer fagkonsulenten.

Gode råd lyder: Vær tilgjengelig, sjekk e-posten og ta telefonen, også når det ringer fra ukjent nummer. Det kan være fra en lærebedrift.

Alnæs vil fraråde å begynne på påbygg til studiekompetanse, hvis ikke målet er å ta høyere utdanning.

– Da bruker dere opp ungdomsretten. Det er bedre å ta fagbrevet først, og så bygge på senere, hvis dere ønsker det.

TØFT ÅR PÅ VG3 Neste person på podiet er Marianne Tangen Bråthen. Hun er avdelingsleder for elektro vg3 på Bjørnholt videregående skole.

– Vi har hjulpet mange til fagbrev, men det er et krevende år. Avdelingslederen legger ikke skjul på at det forventes innsats. Elevene får ikke lenger karakterer og skal opp til fagprøven på lik linje med lærlingene. Etter en måned på skolen i høst er det klart for teoriprøven. Den må bestås. Og så jobbes det videre med prosjekter i samarbeid med veileder. Er du lærling ute i bedrift, tar det to og et halvt år fram til fagprøven. På skolen er det satt av ett år, men flere trenger mer tid, og det er mulig å søke om forlengelse.

Reaksjonene i salen viser at vg3 ikke er førstevalget, men på den annen side er dette for mange eneste muligheten til å fullføre løpet innen elektrofaget.

Det er vanskelig å vite om det vil dukke opp flere læreplasser nå utover.

– Dette er avhengig av hvordan byggeaktiviteten blir til vinteren, sier fagkonsulent Jarl Alnæs.

Det er lett å se at unge menn med utenlandsk bakgrunn er i flertall i salen. Er du helnorsk, er det enklere å få læreplass.

– Mitt inntrykk er at dette ikke skyldes noen generell motvilje, men at de unge med utenlandsk bakgrunn mangler nettverk. Kommer du fra norsk familie, er det ofte noen som kjenner noen som har en læreplass, og

så ordner det seg den veien, sier Jarl Alnæs.

Dette kan oppleves som riktig urettferdig, spesielt hvis du har gode karakterer og ser at de med middelmådige resultat går foran.

MÅ TRØSTE LITT Malin Orfjell er veileder i elektrofag ved utdanningsetaten i Oslo og får mange henvendelser.

Brahim Karir (til høyre) har sendt hundrevis av henvendelser for å skaffe seg læreplass, og fagkonsulent Jarl Alnæs synes det er trist å høre at han ikke har fått napp.

– De som tar kontakt, er ofte stresset over å ikke ha fått læreplass og lurer på hva som skjer nå. Min erfaring er at bedriftene er mer restriktive, men det gjelder å stå på og søke. Det hender jeg må trøste litt og bidra til at de unge holder motet oppe, sier veilederen, som selv har jobbet som elektriker i åtte år og mener det er et fremtidsrettet yrke med mange muligheter.

SYKLER RUNDT «Søk, søk, søk», lyder rådet fra fagfolkene.

Brahim Karir er en av dem som har tatt dette på alvor. Han har sendt over 800 henvendelser, og nå er han i gang med å sykle fra dør til dør.

– Jeg har ikke bil, men jeg tar et område hver dag og sykler fra bedrift til bedrift. Det er mye usikkerhet der ute på grunn av covid-19. Mange er redde

for hvordan det skal gå med bedriften, og tør ikke å ta inn lærlinger nå. Blir det ingen annen løsning, begynner jeg på vg3, men jeg gir ikke opp og fortsetter å søke. Det er nye bydeler jeg skal innom, og jeg tar også turer over fylkesgrensen til nærområdene i Viken, sier Brahim Karir. Han har erfaring både som sveiser og kokk, men det er elektriker som er målet i fremtiden.

Gabriel Barjakli er i samme situasjonen. Han søker og ringer for å få læreplass.

– Ofte får jeg nei på grunn av koronasituasjonen. De tar ikke inn mange. Jeg er ikke optimist, og starter på vg3 hvis det er mulig.

Planen til Gabriel Barjakli er å ta fagbrevet for så å bygge på til studiekompetanse og ende som elektroingeniør.

– Jeg må ta steg for steg, men kjenner jeg blir lei av koronasituasjonen. Ingen orker nedstengning igjen, og vi må sørge for at vi ikke ender med hjemmeundervisning. Vi er avhengig av å arbeide med verktøy og materialer, og ingen kan trekke kabler hjemme.

Barjakli har jobb som vakter. Også der er han permittert. Oppgaven er å være til stede på større arrangement, men de er avlyst.

På Jønsberg samarbeider rektor og helsesykepleier om å hjelpe sårbar ungdom

STANGE Da skolen gikk i rødt, la helsesykepleieren på Jønsberg ut status om åpen dør på skolens Facebook.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

– Tanken er at da det ble mindre folk på døra mi, så måtte jeg vise meg fram på en annen måte, sier Astrid Torgunrud, helsesykepleier i Stange kommune.

Blant skolene Torgunrud har ansvar for, er Jønsberg videregående, en naturbruksskole i Innlandet med rundt 220 elever og bortimot 30 elever som tar voksenkurs til agronom. Flere av elevene bor på internat, og mange har god bruk for samtaler med blant annet helsesykepleier.

ÅPEN DØR – Jeg praktiserer alltid åpen dør, og jeg er også åpen for at elevene kan ta kontakt med meg utenom vanlig arbeidstid. Hvis det er meldinger jeg mener haster, så svarer jeg og tar tak i saken der og da, hvis ikke så svarer jeg at jeg kommer tilbake til dem for eksempel dagen etter. Jeg synes det er viktig å være tilgjengelig, og jeg har mulighet til det. Jeg forstår at ikke alle kan jobbe på samme måte som meg, men det er viktig å være til for ungdommene når behovet er der, sier helsesykepleieren.

Astrid Torgunrud.

Foto: Privat

Astrid Torgunrud forteller at hun praktiserer tilgjengelig

Renate Cristiansen Lunde, rektor ved Jønsberg videregående, er glad hun har et godt samarbeid med helsesykepleier om ungdommer som sliter nå i koronatiden.

Foto: Wenche Schjønberg.

het blant annet ved å forsøke å være der elevene er.

KANTINE OG INTERNAT – Jeg går rundt i kantina, og får vist meg fram. Jeg møter elevene på internatet og i klasserommene. Jeg prøver å presentere meg for alle, og benytter alle treffpunkter. Jeg bruker også sosiale medier, Facebook og Instagram, sier hun og presiserer at hun også framsnakker alle andre som arbeider med ungdom i Stange kommune.

– Dersom jeg opplever at elevene trenger eller heller vil snakke med en annen enn meg, så hjelper jeg dem gjerne å finne en annen å snakke med. For eksempel om de heller vil snakke med en mann, eller om det er en annen faggruppe de heller trenger hjelp av.

Da skolen var på rødt nivå tidligere i november, bestemte hun seg for å bruke Facebook for å nå elevene. Da

var det få elever på skolen, det var kun de praktiske fagene som kjørte undervisning i små grupper, resten av undervisningen foregikk på Teams.

KOMMER TIL DERE Da skrev Torgunrud på skolens Facebook: «Hei på dere! Jeg er her får dere selv om dere ikke er på skole. Dere kan ta kontakt på telefon. Jeg kan møte elevene til en prat på andre måter enn oppmøte Jønsberg videregående skole.

Jeg har bil og kan møte dere der dere er i Stange kommune. Det vil si at de som er hjemme i en annen kommune enn Stange kan jeg møte på tlf. eller digitalt.

Ta kontakt. Jeg er her. Astrid Helsesykepleier.»

Til Yrke sier helsesykepleieren at hun har opplevd at noen ungdommer synes koronatiden er vanskelig. Og da vil hun møte dem der de er.

– Jeg har også kontaktet sårbare elever som jeg vet har det vanskelig. Når undervisningen foregår på Teams, så vet jeg at det ikke alltid er like lett for lærerne å følge med på hvordan elevene har det. De ser dem bare som små firkanter, og noen viser bare ansiktet med en gang og så skrur de av webkameraet. Det går uansett ikke an å følge med på hvordan alle har det på samme måte på Teams, som det gjør i et klasserom.

NÅR DET ER MØRKT Hun sier at ungdom kan ha vonde tanker, selvsagt også selvmordstanker, og at det da er viktig å være til stede for den som sliter.

– Det kan være ungdom som strever med følelsene sine, og da er det viktig å få litt hjelp til å få ryddet litt i tankene, og det er klart at noen er mer ensomme i den tiden her, mens andre mener digital undervisning fungerer bra.

Torgunrud sier hun samarbeider godt med lærere og rådgivere.

– Jeg er veldig fornøyd med samarbeidet vi har på Jønsberg, sier hun.

Det er også rektor Renate Christiansen Lunde enig i.

Hun forteller at skolen har vært rød i litt over tre uker nå dette høsthalvåret.

– Det blir godt at driften blir gul igjen, det betyr mye, da vet vi at det er mulig å få mer kontakt med elevene, sier hun.

Rektor beskriver at de med rødt trafikklys har måttet halvere hvor mange som til enhver tid har kunnet bo på internatet, og at de har måttet prioritere at elevene som skal ha praktisk undervisning, har fått være på skolen. Resten har foregått på Teams.

RART INTERNATLIV – Vi har også måttet stenge alle fellesområder på internatet, og elevene har måttet være

enten ute eller på rommet sitt. Også i kantina har alt fungert annerledes. Middagen har vært servert på faste bord i kantina, og også kveldsmaten som har vært servert på internatet, har vært strammet inn, vi har gjort det sånn at en og en har kunnet hente seg mat om gangen. Så det er blitt litt spesielt for internatelevne våre med så lite sosial kontakt, sier hun.

Rektor er godt fornøyd med at helsesykepleieren praktiserer åpen dør i møte med elevene.

– Det er klart at i denne tiden så er arbeidet som helsesykepleieren utfører, ekstra viktig. Teams er en god løsning i krisesituasjoner, jeg er glad for at vi fikk det opp å gå, og at vi har det som en mulighet når vi må stenge eller gå i rødt, men det er ikke en løsning å dra over tid.

– Ungdommer trenger en helt annen kontakt og oppfølging, sier hun.

ANNONSE

PÅ MIN SIDE KAN DU ADMINISTRERE DINE ABONNEMENT

Er du medlem eller studentmedlem i Utdanningsforbundet, får du medlemsbladet **Utdanning**. I tillegg får du et valgfritt tidsskrift. Ønsker du dagbladet **Spesialpedagogikk**, er medlemsprisen 150 kroner i året. På **Min side** kan du enkelt bestille og endre dine abonnement. Gå inn her: udf.no/min-side/mine-abonnement

E-blad og passord

Velger du e-blad, vil du ved hver nye utgivelse motta en e-post med lenke til den nye utgaven og et passord. Får du ikke e-posten med passordet? Sjekk på Min side om vi har registrert riktig adresse, eller send en henvendelse til medlem@udf.no

Min side

Spørsmål om ordningen?

Kontakt
Medlemsservice
Tlf.: 24 14 20 00, tast 2
betjent 08.00-15.00
E-post:
medlem@udf.no

Ikke medlem, men vil abonnere på bladene?

Send e-post til:
abonnement@utdanningsnytt.no

Ærlig arbeid, real jobb

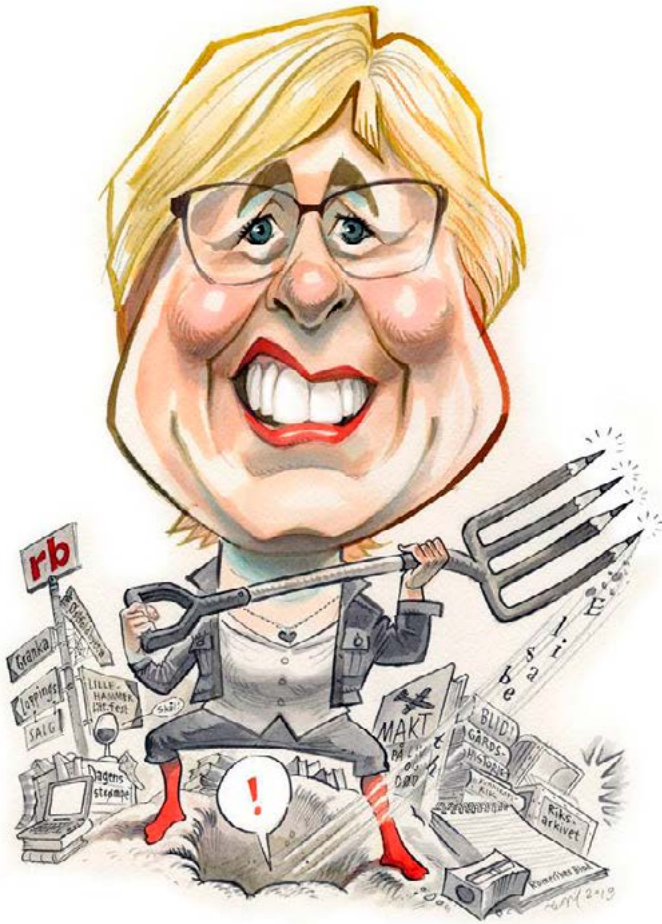
Tilstrekkelig tilgang på lærlingeplasser handler i bunn og grunn om å forsvare den norske velferden. Det er ikke EØS-avtalen som gjør at norsk er minoritetspråk på norske byggeplasser. Det er mange års prioritering av de teoretiske skolefagene også innen yrkesopplæringen, og fallende oppmerksomhet om de viktige læreplassene. Teoretisering av de praktiske yrkene i den videregående skolen var ment å oppgradere fagene, men traff ikke blinken i målgruppen. Stort frafall og tap av viktig arbeidskraft og kompetanse ble et utilsiktet resultat. Men det tar tid å snu en trend. Anleggsnæringen har lenge ropt opp om hvordan den nasjonale kompetansen har vært i fritt fall, og risikoen ved det: Tilgangen på importert arbeidskraft stopper opp når konjunktorene går opp i arbeidernes hjemland – eller når pandemi inntreffer og land etter land stenger ned. Det er forhold utenfor Norges herredømme som gjør det klart for oss hvor viktig det er at kjernekompetanse blir vedlikeholdt og beholdes innenfor ethvert lands grenser.

Lærlingordningen er en fantastisk måte å koble opplæring direkte til arbeidslivet: to års videregående skole og to år i lære. Ordningen gjelder hele 200 fag. Som lærling får man støtte i den praktiske utøvelsen av faget sitt, i et miljø der man bokstavelig talt kringsettes av erfaring og kompetanse. For mange elever er dette et langt mer stimulerende «klasserom», og utløser evner og talenter som det ordinære klasserommet lar ligge brakk. For å si det billedlig: Uokråka på bakerste benk får brukt energien i praktisk arbeid. Eleven som stirrer i pulten fordi matematikken er ubegripelig, får

erfare den praktiske nytten ved regnekunsten. Slikt skaper jevnbyrdighet mellom praktikere og mer teoretisk anlagte. Og ikke minst: For mange lærlinger fører læretida ofte med seg en direktelinje til arbeidslivet som ender opp i et varig arbeidsforhold. Det er en vinn-vinn-situasjon for enkeltindividet og for samfunnet.

Forsvaret er Norges største lærebedrift. I år tilbys nær 700 lærlingplasser for dem som har bestått sesjonen. Det er ikke opplagt at «91 Stomperud & co.» kan velge mellom 30 forskjellige fagretninger, og at både fotograflære og mediegrafikk inngår i tilbudet. Ambisjonen om å øke antall plasser til 800 i nær framtid er i tråd med sittende regjering og Stoltenbergs regjeringers løfte om at det offentlige skal ta et stort ansvar for lærlingplassene. Det er likevel viktig at det private næringslivet tar et medansvar. Her må den offentlige støtteordningen holde tritt med lønnsutviklingen i samfunnet. Det ble da også nedfelt i «Samfunnskontrakten for flere læreplasser» fra 2012, som ble undertegnet av kunnskapsministeren og representanter for partene i arbeidslivet. Det er åtte år siden, men fortsatt må det jobbes hardt for å dekke opp behovet for lærlingplasser. Ambisiøse mål i det offentlige kan ha en positiv smitteeffekt over i andre sektorer med behov for arbeidskraft.

Produksjon av varer og tjenester er samfunnsøkonomiens hjerte. I minst 4000 år har det vært et kjent faktum at denne produksjonen må balansere med pengeøkonomien. Ved ubalanse oppstår kriser. For oss mindre skriftlærde er det

Illustrasjon: Egil Nyhus.

mindre kjent at både Bibelen og Koranen beskjeftiger seg med økonomi. Det bibelske uttrykket «jubelår» handler om at et og annet år ble all langsiktig gjeld slettet – for å unngå krise. Myten om Kong Midas, som ønsket seg evnen til å gjøre alt han tok i til gull, handler om det samme. Gullet ble en forbannelse, det kunne verken spises eller drikkes. Også det muslimske forbudet mot renter er begrunnet i økonomisk balanse. Man skal ikke tjene penger uten å løfte en finger. Det samme forbudet gjaldt i kristne samfunn fram til 1600-tallet, skriver økonomen Erik Reinert. «Ærlig arbeid» var å produsere. Poenget med penger var ikke å legge dem på kistebunnen. Poenget var og er å spre dem – som gjødsel.

Siden tidenes morgen har mennesker gått i lære hos sine forfedre. Gjennom dette har det funnet sted innovasjon. Slik går samfunnet framover og menneskene får det bedre, generasjon for generasjon. Uten innovasjon står samfunnet på stedet hvil. Økonomisk krise oppstår når finansinstitusjonene er underfinansierte og tilbudet om lønnsarbeid smalner inn.

Man kan godt si at finanskrisa i 2008 skapte et nytt blikk på viktigheten av produksjonen i samfunnet. Finansinstitusjoner med lav egenkapital gikk dukken. I Norge hadde vi en stor opprydding i bankvesenet allerede etter finanskrisa i 1987. Medisinen som ble satt inn i 2008, var å sprøyte penger inn i offentlig vedlikehold. Det holdt mange arbeidsplasser i gang – og Norge gikk ganske uskadet ut av den krisa. Skolebygg over hele landet fikk tette tak og vann i bassengene sine.

I dag legger mange unge veien mot arbeidslivet gjennom høyere utdanning. Det snakkes og skrives om «master-syken» – teoretiske overbygninger over fagfelt som også må utføres i praksis. Det skaper igjen en forventning om å fjerne seg fra gulvet i arbeidslivet. Sykepleieren vil helst jobbe administrativt osv. Det går en grense for samfunnsnyten av en slik utvikling. Da er det godt at en teoretiserende utdanning har en solid parallell i økt satsing på praktisk yrkesopplæring. Sammen med risikovillige investorer er det produksjonen av varer og tjenester som er hovedpulsåra i samfunnets kretsløp.

Sånn sett faller Forsvarets sterke satsing på lærlingplasser i hele 30 fag direkte under Forsvarets primære oppgave: å forsvare landet.

Forbundscommentaren

AV **HEGE VALÅS**

2. nestleder i Utdanningsforbundet

DANNINGSPERSPEKTIVET I YRKESFAGENE

I all utdanning er det et spenningsforhold mellom det instrumentelle perspektivet, at utdanningen skal kvalifisere til en bestemt oppgave eller et yrke, og danningperspektivet, som handler om at utdanningen skal bidra til ansvarlige samfunnsborgere som tar ansvar for fellesskapet. I videregående opplæring er denne spenningen sterkere i yrkesfagene enn i de studieforberedende programmene. For yrkesfagelevene skal utdanningen gi en yrkeskompetanse som skal kvalifisere for et bestemt yrke på fagarbeidernivå, rett etter at opplæringen er ferdig. Det kan lett føre til at det instrumentelle perspektivet tar overhånd. Dersom lærebedrifter og de som skal tilsette fagarbeiderne når de har fått sine fag- og svennebrev, ensidig vektlegger det instrumentelle, bidrar det til å forsterke tendensen.

Derfor er det ekstra viktig å passe på danningperspektivene når det utvikles læreplaner for yrkesfag. I disse dager avsluttes høringen på utkast til læreplaner i fagfornyelsen for vg2 og vg3. Det dreier seg om et høyt antall læreplaner for programfag og for opplæring i bedrift. For å kunne vurdere disse læreplanene kreves spesialisert kompetanse på høyt nivå. Derfor er vi avhengig av innspill fra til dels små miljøer av yrkesfaglærere og fagarbeidere i bedrift og fra de nasjonale faglige rådene.

Under hele prosessen med utvikling av læreplaner for fagfornyelsen har et av diskusjonstemaene vært hvordan mål i den overordnede læreplanen og tverrfaglige tema skal synliggjøres i læreplaner for fag og lærefag. Vi har mottatt flere bekymringsmeldinger om at det er store forskjeller mellom utkastene til læreplaner for vg2 og vg3 yrkesfag når det gjelder i hvilken grad disse temaene synliggjøres. Noen slike forskjeller er rimelige og forståelige, fordi det skal vurderes i hvilken grad de tverrfaglige temaene kan innarbeides på de ulike fagenes premisser. Men på tross av dette mener vi at de tverrfaglige temaene kunne vært foreslått som en integrert

del av langt flere læreplaner enn det som nå er tilfellet.

Vi mener for eksempel at *demokrati og medborgerskap* i langt større grad burde vært knyttet opp mot arbeidsliv, partsamarbeid og betydningen av trepartssamarbeidet i teksten «Om faget». I en situasjon hvor organisasjonsgraden reduseres både på arbeidsgiver- og arbeidstakersida i arbeidslivet, må det være en viktig oppgave å lære alle elever og lærlinger om hvor viktig denne organiseringen og dette samarbeidet er for hele vår samfunnsmodell og for velferdssamfunnet.

Folkehelse og livsmestring bør kunne knyttes til HMS-arbeidet innenfor de fleste lærefag, men også til mer fagspesifikke emner. Arbeidslivet står dessuten overfor svært store omstillinger knyttet til teknologisk utvikling, mål om å fjerne utslipp av klimagasser og utvikling av sirkulærøkonomi. Morgendagens fagarbeidere trenger derfor å være oppdatert på *bærekraftsmålene*, og på den betydningen disse kan få innenfor de ulike lærefagene.

Men det er ikke bare integreringen av de tverrfaglige temaene som er viktig for å skape balanse mellom det instrumentelle perspektivet og danningperspektivet i yrkesopplæringen. Mange av yrkesfagene er også sterkt knyttet til kulturelle og etiske verdier som i noen grad bør kunne veie opp mot sterke krav om rasjonalitet, effektivitet og rask inntjening i dagens arbeidsliv.

Dersom de fagarbeiderne vi utdanner i dag, skal kunne bidra til å omforme arbeidslivet på en måte som både skaper bærekraftige produkter og tjenester, og samtidig bevarer trygghet for arbeid og gode arbeidsvilkår, blir målene om demokrati og medansvar, kritisk tenkning, skaperglede, engasjement og utforskertrang, slik de er formulert i overordnet del av læreplanen, svært viktige. Disse bør derfor også konkretiseres og tydeliggjøres i yrkesfaglige læreplaner.

Friluftstrikk, en grønn tråd, magisk strikking fra Harry Potter og glad mat. Det er nok av bøker som kretser rundt yrkesfag denne høsten også.

VED WENCHE SCHJØNBERG

Illustrasjonsfoto: Adobe Stock

Ikke glem fuglene

Vi begynner med **«Fugler vi fører»**, som er ute på Gyldendal. Dette er boka om hva vi skal gi til fuglene som overvintrer i Norge og ikke drar sydover når dagene blir mørke og nettene blir lange.

Forfatterne, Karl Henrik Brox og Øivind Leren, viser i boka at det er forskjell på hva fuglene vil ha, alt ettersom hvilken art de tilhører. For flere av oss er det ikke alltid enkelt å vite hvilken fugl vi egentlig har besøk av, på fuglebrettet eller i trærne utenfor kjøkkenvinduet. Boka presenterer derfor de forskjellige artene vi har rundt oss nå på vinteren.

Boka har både bilder og tekst om fuglene og maten de skal ha. Karl Henrik Brox er journalist og har i stor grad arbeidet med temaer som natur, miljø og friluftsliv. Øivind Leren er profesjonell fotograf og har natur og landskap blant sine viktige motivområder.

Strikking til utelivet

Nå i disse koronatider er friluftsliv for mange kanskje blitt viktigere enn noen gang før. Flere har byttet bort ovale helger og storbyferier med turer ut i eget nærområde.

På Gyldendal kommer nå en bok om strikking som passer til friluftslivet. **«Friluftstrikk til store og små fra Northern Knitting»**, er skrevet av Stine Viberg.

Hun har strikket siden hun var åtte og har startet eget firma som strikkedesigner. Hun er født og oppvokst i Troms, og oppskriftene hennes er inspirert av nordnorsk natur.

I boka er det oppskrifter på friluttsplagg for hele familien. Det er gensere, kofter, ullbukser og småstrikk. Det er mye ull i boka, for det sverger forfatteren til.

Harry Potter

Harry Potter har vært allemannseie i flere år nå, og hvem har vel ikke drømt om å tre inn i Harry Potters univers? Nå er det nesten mulig, i hvert fall kan du tre inn i klær og utstyr fra bøkene og filmene, om du har gode strikkeegenskaper eller kjenner noen som har det.

Boka **«Magisk strikking»** overfører ifølge Gyldendal magien fra Harry Potter-filmene til strikkepinnene, og har undertittelen «Den offisielle Harry Potter-strikkeboken».

Den inneholder 28 oppskrifter. Oppskriftene har varierende vanskelighetsgrad, og teknikkene er hentet rett fra filmene. Også valget av garn presenteres i boka, og er ingen tilfeldighet, ettersom fargene skal være de samme som i filmene.

Det er amerikaneren Tanis Gray som har skrevet boka. Hun har forfattet 9 strikkebøker og publisert mer enn 500 strikkeoppskrifter. Boka gir også en del fun facts fra filminnspillingene og har med bilder, kostymeskitser og konseptillustrasjoner fra filminnspillingene.

Nok en bok om strikking

Det er slett ikke vanskelig å strikke mønster når du har tydelige diagrammer og gode beskrivelser, påstår forlaget Vigmostad Bjørke i sin omtale av ny strikkebok, **«Strikk votter, sokker og luer»**.

Og det er nettopp mønstre det er snakk om i denne boken. Hva sies for eksempel om et par strikkede ullvotter med et katteansikt på, om du slår vottene sammen? Eller et par sokker med ansiktet til en rev helt tydelig i front, om du plasserer beina ved siden av hverandre?

Det er Jenny Alderbrandt som står bak boka. Hun er også kjent som JennyPenny, og har strikket siden hun var liten. Foruten sitt virke som bokforfatter driver hun også sitt eget nettsted for strikkedesign, Lullull.

I boken er det 26 oppskrifter på plagg i farger til voksne og barn.

Glad mat

Kan man bli gladere av å spise sunn mat? Det spørsmålet stilles i boka **«Happy Foods»**, og bokas forfatter svarer selvsagt ja. Forfatteren Irina Smit mener det går an å få det bedre gjennom et kosthold basert på ren, næringsrik og fargerik mat.

Boka gir deg mer enn 70 oppskrifter på mat som i stor grad er plantebasert. Her gis det oppskrifter på retter som kan spises til både frokost, lunsj og middag. Irina Smit foreslår også en del småretter og dipper med forskjellige smaker, og mange av oppskriftene passer sammen.

Alle oppskriftene er uten hvitt sukker, hvetemel og meieriprodukter. Ifølge Gyldendal er de også svært fargerike. Irina Smit er kokk, gründer og driver også kafeen Happy Foods i Oslo. Dette er hennes første bok.

Planlegg neste år

Almanakker du kan skrive i, blir mer og mer populære, selv i en digital hverdag. Aschehoug er ute med en ny planlegger fra bloggeren Mina Jacobsen. Boka, som heter **«Mina Jacobsen. Bullet journal 2021»**, gir deg god mulighet til både å planlegge hver eneste dag, og til å følge med på om drømmene ble virkelighet. Boka har blanke sider der hver enkelt kan skrive egne notater. Ifølge forlaget inneholder den også huskelister og oppgaver. Og selvsagt er det en kalender og dagbok.

Boka har flere illustrasjoner som kan fargelegges. Mina Jacobsen er en av Norges mest populære youtubere. Også i fjor ga hun ut en slik dagbok. Hun ble kåret til årets influenser livsstil under Vixen Influencer Awards 2018.

Kjente bøker du kanskje har lest

«Fra Shakespeare til Knausgård» heter boka du kanskje vil lese om du føler at du vil diskutere i selskapslivet, eller for den saks skyld med elevene dine når de kommer fra norsktimene.

Boken omtaler 66 klassikere, alle hentet fra litteraturhistorien, og det er et lynglimt inn i bokens verden, du her får.

Det er Janne Stigen Drangsholt som har skrevet boken, og henne kjenner du kanskje fra NRK-podkasten «Kjente bøker på 4 minutter». Her er konseptet det samme. Du gis et kort sammendrag av hva boken handler om, og kanskje er det nok til at du kan briljere i sosiale lag – enda du egentlig ikke har lest mesterverket.

Boken er ute på Tiden forlag, og den er illustrert av Therese G. Eide.

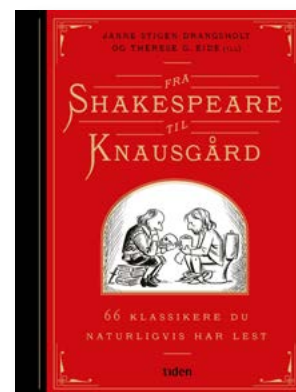

Foto: Adobe Stock.

Rakfisk – vår fantastiske arv til bordets gleder

«Bordet er det eneste sted hvor man aldri kjeder seg den første timen», mente en av gastronomiens mest fremtredende talsmenn, Jean-Anthelme Brillat-Savarin. Han tenkte antakelig ikke først og fremst på rakfisk, men han hadde kanskje vært enig dersom han hadde blitt invitert på rakfisklag i Nord-Østerdalen?

TEKST OG BILDER TORGEIR ØVERLAND

Det er høytid når rakfisken kommer på bordet i julestria. Det er en sitrende spenning når man åpner butten for å prøvesmake det man la nedi i slutten av august. Og om de inviterte gjestene nikker fornøyd når man har smakt på håndverket.

Rakfisk har lange tradisjoner i mange områder i Norge. Helt tilbake til før Svartedauden. Særlig i indre fjellstrøk. Ja, antakelig enda lenger tilbake. Salt har vært brukt til konservering av mat i mange tusen år. I tillegg var salt

svært dyrt, så det var ikke utenkelig at man brukte så lite salt som mulig uten at matvaren ble ødelagt. Salt var datidens «gull», for det ble brukt som «penger» i handelen med andre handelsmenn som hadde andre varer å bytte i salt.

Det fantes ikke moderne oppbevaringsmåter for hundrevis av år siden, så de måtte ty til alternative metoder for å oppbevare maten over lengre tid.

Salt hadde man tilgang på, men det var en dyr handelsvare. Derfor er det

tenkelig at man brukte så lite salt som mulig, og derfor ble det en fermentering ved hjelp av enzymer fra mikroorganismer som gjorde fisken holdbar over lengre tid. Omtrent samme modning som forskjellige oster.

Noen vil ha fisken sterk og setter «butten» en periode i en bod som holder cirka 10 grader, men da skal du vite hva du gjør, for det er en fin temperatur for bakterier å utvikle seg i. Jeg vil anbefale å sette fisken kaldt, cirka 4 grader. Da modner fisken saktere,

men med mindre sjanse for uønskede bakterier.

Hadde man brukt mer salt, hadde fisken blitt omtrent som salt sild, og det er et helt annet produkt.

RAKFISKENS VENNER Rakfisken er såpass populær for så mange at det er dannet lag og foreninger med egne lover og statutter. Det er høytid når de møtes for å åpne den første «butten» for å prøvesmake. Dette skjer den første lørdagen i desember. Da blir det oftest avsunget et «rakfisk-kvad», og det holdes taler som lovpriser rakfiskens bidrag til den norske matkulturen. Ingen vet hvor mange rakfisklag som finnes i Norge, men det er veldig mange! Noen mener bestemt at cirka 750 000 nordmenn på en eller annen måte er tilknyttet et rakfisklag av større eller mindre seriositet.

Rakfisk-festivalen i Valdres i november er som julekvelden for svært mange og et «must» for de største entusiastene. I de senere årene har festivalen blitt besøkt av 20 000–30 000 mennesker over de dagene festivalen varer. Den har vokst år for år etter en beskjeden oppstart i 1990 med cirka 30 deltakere.

I år er det vel ikke aktuelt å arrangere festivalen, pga. covid-19.

HVA ER RAKFISK? Navnet rakfisk kommer fra norrønt: raker – *bløtt* er i hovedsak fermentert (raket) fisk, ofte ferskvannsarter som ørret, laks, røye, harr og sik, men også andre arter kan rakes, slik som abbor og sild. I Norge er det vanligst med ørret og røye, og det er en mindre industriproduksjon av raksik. Hovedtyngden av produksjonen i Norge er oppdrettsfisk av ørret. Noe mer eksklusiv fisk blir produsert av fjellørret. Tidligere konserverte man også sild på denne måten.

Raking av fisk er en måte å konservere fisk på. Uten kjøleskap og fryser var det nødvendig å ha alternative måter for oppbevaring. Derfor var dette

en metode for å forlenge holdbarheten på overskuddet man ofte fikk da man fisket med garn på høsten. Fisken blir saltet og lagt ned i en bøtte eller butt på høsten. I november/desember er fisken ferdig modnet og klar for smaking. Her må man navigere omhyggelig: bruker man for mye salt, blir det saltfisk, og bruker man for lite, så kan man risikere at den råtner. Cirka 60 g salt pr. kilo fisk er lagom. Når man lager saltlake til å dekke fisken med, så bruker man cirka 40 g salt pr. liter vann. Når dette er gjort, legger man en ren tallerken eller en treplate oppå fisken og legger noe tungt på den igjen, slik at luft ikke kommer til fisken.

FARER Men det kan også være farer forbundet med et produkt som rakfisk. Det kreves først og fremst god hygiene, skal man unngå farene. Jordbakterier kan medføre at fisken kan bli smittet av botulismebakterier (*Clostridium botulinum*), som igjen kan utvikle et toksin, en sterk nervegift som du blir veldig syk av. Men det er utviklet antitoksin som nøytraliserer giften. Forgiftning kjennetegnes av muskellammelser og uklart syn. Det er svært sjelden at mennesker dør, og det er bare registrert ett dødsfall av dette i perioden 1977–2017.

Botulisme kan også forekomme i spekeskinke.

Listeria kan også forekomme i rakfisk, men er ikke farlig for friske, voksne mennesker. Du får en influensalignende reaksjon og du blir frisk bare etter noen få dager. Listeria finnes overalt i naturen.

Rakfisk må ikke serveres til gravide, for listeria kan smitte over på fosteret og gi alvorlig sykdom.

Varianter av servering av rakfisk

Den tradisjonelle måten er å servere den med enten flatbrød eller lefse, meierismør, mandelpotet og litt purreløk (purreløk kan sløyfes). Mulig enkelte drister seg til å ha en liten klatt med rømme på, men rømme er ikke artikkelforfatteren vant med.

Ta smør på flatbrødet / lefsebiten, legg på et par skiver kokt mandelpotet. Skjær deg en god bit med rakfisk og legg oppå. Dryss på litt hakket purreløk og nyt!

De hardnakkede entusiastene bruker ikke dominerende tilbehør som løk, rømme og rødbeter, fordi det tar bort mye av smaken av fisken, noe jeg må si meg enig i.

Drikkeanbefaling: Å servere dette med noe annet enn øl og akevitt er helligbrøde. For meg er Gammel Opland og et godt fatøl en selvfølgelighet. Gjerne Aass fatøl, som har en friskhet og rundhet jeg synes passer veldig godt.

I og med at det var vanlig å servere rømmegrøt og lettsaltet torsk i mine barn-domstrakter, så ble rakfisk brukt til rømmegrøt i tidligere tider. Men ikke i særlig stor grad og da som enten kokt eller stekt på glør. Med flatbrød til. Man brukte det man hadde! Jeg ser for meg at det kan serveres slik, men med rakfisk slik den er. Uten noen ytterligere tilberedning enn bare rakingen. Dessuten: Lettsaltet torsk var ikke daglig kost for 100 år siden i Hedmarks dalfører.

Drikkeanbefaling: Som over, men prøv med Simers Taffel istedenfor Gammel Opland.

Uten å banne i kjerka kan det være spennende å bruke rakfisk på alternative måter.

RAKFISKTARTAR

1 porsjon

50–70 g rakfisk
1 skive spiralloff, ristet og uten skorpe
1 løkring
1 ts hakket purreløk
1 ts hakket syltet rødbete
1 ts hakket sylteagurk
1 hel eggeplomme

Hakk rakfisk så den er som grov kjøtt-deig. Smør den utover den godt ristede loffskiva og lag en liten fordypning i midten. Legg den hele eggeplommen oppi fordypningen og legg løkningen rundt

plommen. Legg på de hakkede grønnsakene i sekvenser rundt eggeplommen/løkningen slik at det danner en form som et kakestykke med tre trekanter med plommen som midtpunkt.

Drikkeanbefaling: I og med at dette avviker litt fra originalen, så kan det være spennende å prøve noe annet å drikke. Prøv en vin fra Alsace laget på gewürztraminer fra Trimbach. Den har en god krydret smak og sødme og tyngde som jeg synes passer godt til de smakene som denne retten byr på.

KANAPÉ MED DILL-AIOLI, PURRELØK OG SITRON

1 porsjon

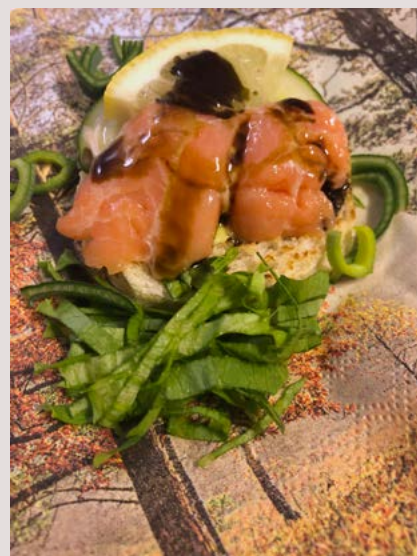

2–3 skiver godt moden rakfisk
1 liten skive loff, 5 x 5 cm
1 salatblad
1–2 ts dill-aioli
2 ts hakket purreløk
1 skive sitron
Lag dill-aioli av:
1 eggeplomme
1 dl rapsolje
en god kvast dill
1 fedd hvitløk
1 klype salt
¼ ts Dijon-sennep
1 ss sitronsaff

Ha alle ingrediensene til aiolien i et halvlitersmåll.

Kjør det noen sekunder med en stavmikser, slik at det får majoneskonsistens. Den skal være tykk.

Dette rekker til flere kanapeer.

Med gresskarkjerneolje.

HUSK: Alle ingrediensene bør ha romtemperatur. Det minsker sjansen for at det skiller seg.

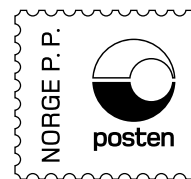
Legg salat og rakfisk på brødet. Legg aioli ved siden av rakfisk. Dryss på hakket purreløk. Pynt med sitron og en kvast med dill.

En variant av kanapeen er en liten rugbrøds-kive med finsnittet grønn salat, 2 skiver rakfisk, 2 agurkskiver, finsnittet purreløk, 1 sitronbåt og litt gresskarkjerneolje.

Legg salat, fisk og agurkskivene på brødet. Dryss på litt finsnittet purreløk, skvis litt sitron over, og avslutt med noen dråper gresskarkjerneolje.

Det ble litt annerledes, men smakte utrolig godt med et glass grüner veltliner fra Østerrike. Gjerne fra Wachau.

KILDER: NOFIMA, OPPLAND ARBEIDERBLAD, MENY, STORE NORSKE LEKSICON, OLE SØRHUS, ALVDAL, INGRID BJØRKE-OLSEN, SJØLISAND.

Returadresse:
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

FØLG YRKE PÅ FACEBOOK

Her får du nyheter om yrkes-
opplæring, aktuelle og utdypende
intervjuer, reportasjer og artikler
fra bedrifter, skoler og andre
opplæringsinstitusjoner.

Gå inn og følg oss, da vel!
@tidsskriftetyrke

YRKE

